

*ul. Dąbrowskiego 7 III piętro lokal 8
42-200 Częstochowa
tel/fax 034 361 44 25
biuro@hills.net.pl*

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY TWORÓG

Tworóg 2004

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg

1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg.....	7
1.1. Obszar realizacji projektu.....	7
1.2. Obszary czasowe realizacji planu.	8
2. Sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem planu.	9
2.1. Położenie, powierzchnia, ludność.	9
2.1.1. Charakterystyka sieci osadniczej w rozwoju historycznym.	12
2.1.2. Zasoby środowiska przyrodniczego.....	13
2.1.3. Walory środowiska przyrodniczego.	16
2.1.3.1. Obszary i obiekty podlegające ochronie.....	18
2.3. Turystyka i wypoczynek.....	28
2.3.1. Leśna ścieżka poznawcza.....	30
2.4. Edukacja i wychowanie.....	31
2.5. Ochrona zdrowia.....	34
2.6. Pomoc społeczna.	36
2.7. Mieszkalnictwo.....	40
2.8. Bezpieczeństwo publiczne.	42
2.8.1. Ochrona przeciwpożarowa.	42
2.8.2. Ochrona przed powodzią.....	43
2.8.3. Policja	43
2.8.4. Urządzenia obsługi ogólnej.	43
2.9. Infrastruktura techniczna.....	44
2.9.1. Zaopatrzenie w wodę.	44
2.11. Sieć wodociągowa	47
2.12. Oczyszczanie ścieków komunalnych.	49
2.13. Zagospodarowanie przestrzenne.....	50
2.13.1. Konflikty przestrzenne Gminy Tworóg.	51
2.14. Rynek pracy.....	51
3. Finansowanie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg.....	53
4. Planowane inwestycje w ramach ZPORR i Sektorowych Programów Operacyjnych na lata 2005 – 2006	73
5. Planowane inwestycje w ramach ZPORR i Sektorowych Programów Operacyjnych na lata 2007 – 2013	75
5.1. Pozostałe zadania	78
6. Plan inwestycyjno - finansowy na lata 2005 – 2006 oraz 2007-2013.....	80
7. Wybrane wskaźniki monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.....	95
8. System wdrażania planu rozwoju lokalnego.....	97
8.1. Instytucja zarządzająca Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg na lata 2004 – 2006.	100
8.2. Instytucja wdrażająca Plan Rozwoju Lokalnego.....	100

9.	Sposoby monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.....	101
9.1.	System monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.....	101
9.2.	Sposoby oceny Planu Rozwoju Lokalnego.....	102
9.3.	Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi – Promocja Planu Rozwoju Lokalnego.	102
10.	Analiza SWOT.....	104
10.1.	Wyniki analizy stanu obecnego.....	104
10.2.	Zakres działań naprawczych.....	105

SPIS ILUSTRACJI

<i>Tablica 1. Województwo śląskie.</i>	<i>7</i>
<i>Tablica 2. Położenie administracyjne Gminy Tworóg.</i>	<i>10</i>
<i>Tablica 3. Liczba mieszkańców w Gminie Tworóg w latach 1995-2001.</i>	<i>10</i>
<i>Tablica 4. Liczba ludności w rozbiu na poszczególne miejscowości – ujęcie procentowe.....</i>	<i>11</i>
<i>Tablica 5. Liczba mieszkańców w miejscowościach Gminy Tworóg.</i>	<i>11</i>
<i>Tablica 6. Struktura ludności wg płci w Gminie Tworóg.....</i>	<i>12</i>
<i>Tablica 7 Mapa gminy Tworóg.....</i>	<i>13</i>
<i>Tablica 8. Wykaz obiektów wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków.</i>	<i>20</i>
<i>Tablica 9. Kościół w Tworogu.</i>	<i>21</i>
<i>Tablica 10 Kaplica w Tworogu.....</i>	<i>22</i>
<i>Tablica 11. Zespół Zamkowy w Tworogu.....</i>	<i>23</i>
<i>Tablica 12. Zespół pałacowo- parkowy w Brynku.</i>	<i>24</i>
<i>Tablica 13. Zegarowa wieża ciśnień.....</i>	<i>26</i>
<i>Tablica 14 Ogólny podział na rejony turystyczne województwa śląskiego.....</i>	<i>28</i>
<i>Tablica 15. Struktura uczniów w poszczególnych placówkach oświatowych.....</i>	<i>31</i>
<i>Tablica 16 Liczba dzieci w wieku szkolnym w latach 1995 – 2002.....</i>	<i>32</i>
<i>Tablica 17. Oddziały placówek oświatowych w Gminie Tworóg.....</i>	<i>33</i>
<i>Tablica 18 Zespół Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych im. Stanisława Morawskiego w Brynku.....</i>	<i>33</i>
<i>Tablica 19 Poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Tworóg</i>	<i>34</i>
<i>Tablica 20. Rodzaj i ilość wykonywanych zabiegów.....</i>	<i>39</i>
<i>Tablica 21. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia.</i>	<i>40</i>
<i>Tablica 22. Formy własności istniejące na terenie Gminy Tworóg.....</i>	<i>42</i>
<i>Tablica 23. Liczba budynków gminnych.</i>	<i>42</i>
<i>Tablica 24. Produkcja wody w metrach sześciennych na dobę.....</i>	<i>44</i>
<i>Tablica 25. Stan systemu komunikacji.</i>	<i>46</i>
<i>Tablica 26. Długość sieci wodociągowej Gminy Tworóg.....</i>	<i>48</i>
<i>Tablica 27. Struktura zatrudnienia Gminy Tworóg.</i>	<i>51</i>
<i>Tablica 28 Struktura zatrudnienia w poszczególnych gałęziach gospodarki w latach 1998- 2003.</i>	<i>52</i>
<i>Tablica 29: Budżet Gminy Tworóg (w PLN).....</i>	<i>54</i>
<i>Tablica 30: Prognoza dochodów Gminy Tworóg (linia regresji) w PLN.....</i>	<i>55</i>
<i>Tablica 31: Prognoza wydatków Gminy Tworóg (linia regresji) w PLN.....</i>	<i>56</i>
<i>Tablica 32: Wskaźnik inwestycji gminnych (stosunek wydatków majątk. do wyd. ogółem).....</i>	<i>56</i>
<i>Tablica 33: Schemat potrzeb i możliwości gminy.....</i>	<i>57</i>
<i>Tablica 34: Schemat udziału podmiotów w finansowaniu zadań w ramach ZPORR.....</i>	<i>59</i>
<i>Tablica 35: Wartość inwestycji ujętych w PRL według lat i źródeł finansowania (w PLN).....</i>	<i>60</i>
<i>Tablica 36: Struktura finansowania projektów inwestycyjnych – udział procentowy</i>	<i>62</i>
<i>Tablica 37: Finansowanie projektów inwestycyjnych – udział wartościowy (w PLN)</i>	<i>63</i>
<i>Tablica 38: Podział projektów inwestycyjnych – struktura procentowa.....</i>	<i>64</i>
<i>Tablica 39: Projekty inwestycyjne wg źródeł finansowania i kierunków przeznaczenia w latach 2004-2013 (w tys. PLN).....</i>	<i>66</i>
<i>Tablica 40: Projekty inwestycyjne wg źródeł finansowania i kierunków przeznaczenia w latach 2004-2013 (udział procentowy)</i>	<i>66</i>
<i>Tablica 41: Wyszczególnienie kategorii „pozostałe projekty inwestycyjne” wg kwot nakładów finansowych w latach 2004-2012 (w tys. PLN)</i>	<i>68</i>
<i>Tablica 42: Schemat projekcji budżetu gminy w kontekście optymalizacji wydatków inwestycyjnych.....</i>	<i>69</i>
<i>Tablica 43: Schemat oceny zagrożeń w projekcji zadań inwestycyjnych.....</i>	<i>70</i>

<i>Tablica 44: Zadłużenie Gminy w tys. PLN.....</i>	<i>71</i>
<i>Tablica 45: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2005-2007 (w PLN brutto)</i>	<i>80</i>
<i>Tablica 46: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2008-2010 (w PLN brutto)</i>	<i>81</i>
<i>Tablica 47: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2011-2013 (w PLN brutto)</i>	<i>82</i>
<i>Tablica 48: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów na lata 2005-2007 (w PLN brutto)</i>	<i>83</i>
<i>Źródło: opracowanie własne</i>	<i>83</i>
<i>Tablica 49: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów na lata 2008-2010 (w PLN brutto)</i>	<i>83</i>
<i>Źródło: opracowanie własne.</i>	<i>83</i>
<i>Tablica 50: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów i gazyfikacji na lata 2011-2013 (w PLN brutto).....</i>	<i>84</i>
<i>Tablica 51: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie kanalizacji na lata 2005-2007 (w PLN brutto)</i>	<i>85</i>
<i>Tablica 52: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie kanalizacji na lata 2008-2010 (w PLN brutto)</i>	<i>86</i>
<i>Tablica 53: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie kanalizacji na lata 2011-2013 (w PLN brutto)</i>	<i>87</i>
<i>Tablica 54: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2005-2007 (w PLN brutto)</i>	<i>88</i>
<i>Tablica 55: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2008-2010 (w PLN brutto)</i>	<i>89</i>
<i>Tablica 56: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2011-2013 (w PLN brutto)</i>	<i>90</i>
<i>Tablica 57: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie pozostałych inwestycji na lata 2005-2007 (w PLN brutto).....</i>	<i>91</i>
<i>Tablica 58: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie pozostałych inwestycji na lata 2008-2010 (w PLN brutto).....</i>	<i>92</i>
<i>Tablica 59: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie pozostałych inwestycji na lata 2011-2013 (w PLN brutto).....</i>	<i>93</i>
<i>Tablica 60: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie inwestycji ogółem na lata 2005-2013 (w PLN brutto).....</i>	<i>94</i>
<i>Tablica 61. DZIAŁANIE 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska.....</i>	<i>95</i>
<i>Tablica 62 DZIAŁANIE 2.1. Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie</i>	<i>95</i>
<i>Tablica 63. DZIAŁANIE 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna.....</i>	<i>96</i>
<i>Tablica 64. DZIAŁANIE 3.1 Obszary wiejskie</i>	<i>97</i>
<i>Tablica 65: Schemat elementów składowych procesu promocji Planu Rozwoju Lokalnego</i>	<i>103</i>

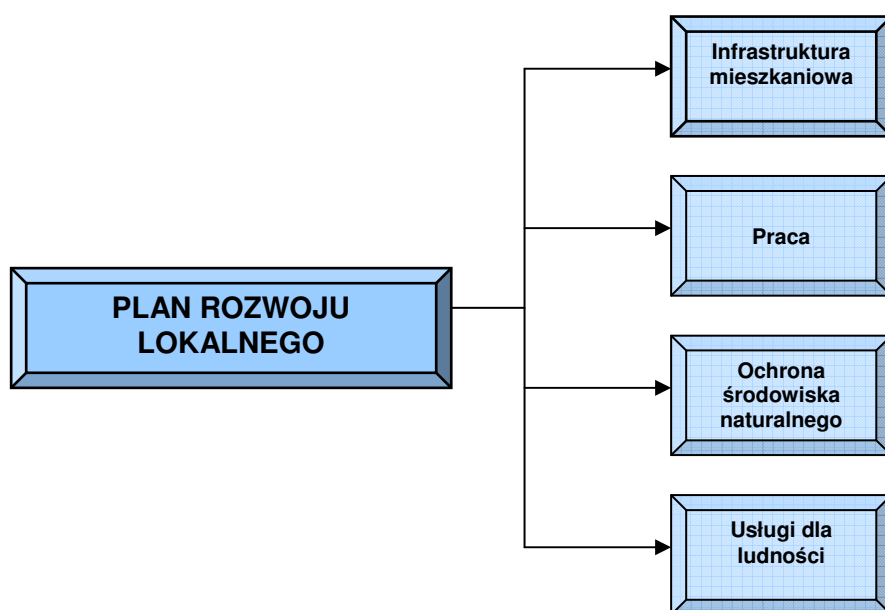
WSTĘP

Jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych gminy jest **Plan Rozwoju Lokalnego**. Stanowi on podstawę, zawierającą wizję rozwoju, cele strategiczne i operacyjne, najważniejsze zadania, czas i sposób ich realizacji.

Konieczność stworzenia Planu Rozwoju Lokalnego jest podyktowana prawidłowym realizowaniem poszczególnych, zaplanowanych działań, mających na celu podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności Gminy Tworóg.

Zwraca się uwagę na fakt, iż Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg jest dokumentem powstałym w oparciu o długoletnie doświadczenia oraz szerokie konsultacje społeczne i ma na celu podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez usystematyzowany rozwój miasta i gminy.

Za najważniejsze działania Gminy przyjmuje się przede wszystkim rozwój społeczno-kulturowy, a także promocję regionu. Zapewnienie powyższych działań będzie możliwe jedynie dzięki poprawieniu gminnej infrastruktury w zakresie rozwoju i modernizacji sieci drogowej, rozwoju publicznej opieki zdrowotnej, świadczącej kompleksowe usługi na najwyższym poziomie, ochronę środowiska naturalnego poprzez kontynuację realizacji zadań w zakresie rozbudowy nowoczesnej sieci kanalizacyjnej, dalszy dynamiczny rozwój edukacji.

Należy podkreślić, iż coroczne wydatki Gminy Tworóg będą w sposób jednoznaczny wynikały z przyjętego i społecznie zaakceptowanego Planu Rozwoju Lokalnego. Przyjęcie Planu Rozwoju Lokalnego ma na celu racjonalizację wydatków Gminy na przestrzeni kolejnych lat.

Realizacja Planu Rozwoju Lokalnego będzie stanowiła zamknięcie określonego etapu rozwoju gminy, który pozwoli na dalszy dynamiczny jej rozwój.

Realizacja projektu stworzenia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg została oparta o następujące zasady:

- zgoda społeczności lokalnej na przyjęte cele i zadania strategiczne,
- konieczność realizacji najważniejszych potrzeb istotnych dla prawidłowego rozwoju społecznego,
- konieczność dostosowania proponowanych zadań do możliwości ich częściowego finansowania ze środków Unijnych – Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,

Przedstawiony Plan Rozwoju Lokalnego umożliwia:

- uwypuklenie interesów społeczności lokalnej,
- określenie jasnych i jednoznacznych kierunków rozwoju,
- przyjęcie strategii rozwoju na kolejne lata,
- dostosowanie wydatków budżetowych do zatwierdzonych zadań,
- zapewnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańcom gminy oraz turystom,
- podniesienie walorów gminy w sensie kulturowym, gospodarczym oraz turystycznym,
- możliwość pozyskania środków unijnych na niezbędne działania inwestycyjne, promocyjne, społeczne,
- optymalizację wizerunku gminy,
- eliminację konfliktów na tle wartościowania poszczególnych zadań inwestycyjnych.

1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg.

1.1. Obszar realizacji projektu.

Plan Rozwoju Lokalnego terytorialnie i administracyjnie obejmuje cały obszar gminy Tworóg. Gmina Tworóg wchodzi w skład powiatu tarnogórskiego, ten natomiast w skład województwa śląskiego.

Tablica 1. Województwo śląskie.1

¹ www.silesia-region.pl

1.2. Obszary czasowe realizacji planu.

W zakresie czasu realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg wyodrębnia się dwa obszary czasowe, przedstawione w poniższym zestawieniu.

2004 – 2006
obszar zadań zdefiniowanych i
przyjętych do realizacji zgodnie z
wytycznymi obowiązującego
programu ZPORR

Przyjęte lata realizacji Planu Rozwoju Lokalnego wynikają z konieczności zapewnienia jego realnego wykonania. Przyjmuje się w tym zakresie określone wielkości kwotowe w celu zapewnienia możliwości realizowania inwestycji w oparciu o program ZPORR. Przyjęty obszar czasowy pokrywa się z kadencją obecnych władz gminy.

2007 – 2013
obszar zadań będących
postulatami, wyznaczającymi
określone kierunki rozwoju
Gminy.

Poprzez postulaty rozumie się zadania, które stanowią następstwo zadań realizowanych w latach 2004 – 2006 lub latach wcześniejszych, a także inne działania istotne dla rozwoju Miasta i Gminy Tworóg, wymagające określonych, założonych w planie nakładów inwestycyjnych, akceptacji planów rozwoju poprzez zatwierdzenie wniosków na realizację zadań przez określone podmioty.

Władze Gminy Tworóg mają na uwadze konieczność zapewnienia ciągłości pomiędzy zadaniami zrealizowanymi, a zadaniami rozważanymi do realizacji. Podstawową zasadą wyboru poszczególnych projektów jest kryterium społeczne oraz ekonomiczne, a także zachowanie przyjętego kierunku rozwoju Gminy.

2. Sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem planu.

2.1. Położenie, powierzchnia, ludność.

Gmina Tworóg położona jest w centralno-zachodniej części województwa śląskiego, w obrębie powiatu tarnogórskiego i graniczy z:

- Od północy z powiatem lublinieckim
- Od wschodu z gminą Kalety
- Od południa z gminą Zbrosławice oraz miastem Tarnowskie Góry
- Od zachodu z powiatem gliwickim.

Położenie geograficzne gminy określa się mianem „dzielnicy równiny opolskiej”. Gmina Tworóg obejmuje swym zasięgiem 10 miejscowości:

- ♦ Boruszowice
- ♦ Brynek
- ♦ Hanusek
- ♦ Koty
- ♦ Mikołeska
- ♦ Nowa Wieś Tworowska
- ♦ Połomia
- ♦ Świniowice
- ♦ Tworóg
- ♦ Wojska
- ♦ Przysiółek Pusta Kuźnica.

Gmina zajmuje powierzchnię 12492 ha, z czego 71,84% tj. 8932 ha stanowią lasy, należące do kompleksu Borów Stobrawsko - Lublinieckich, będące "korytarzem ekologicznym" o szczególnym znaczeniu. Pozostałe 22,31 % powierzchni gminy stanowią użytki rolne.

Przez Gminę Tworóg przebiega droga numer DK 11 relacji Katowice – Poznań o bardzo ważnym znaczeniu komunikacyjnym – umożliwiającą łatwy i szybki dojazd do miast aglomeracji śląskiej: Katowic, Gliwic, Chorzowa, Bytomia i stolicy powiatu Tarnowskich Gór. Ponadto linie kolejowe dodatkowo umożliwiają dogodne połączenia z Tarnowskimi Górami i Opolem.

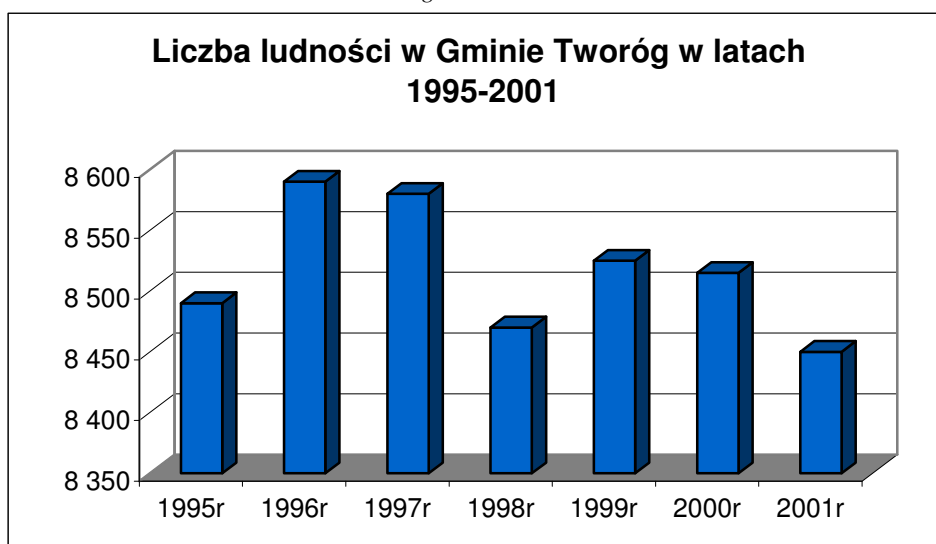
Powierzchnia Gminy Tworóg stanowi 19,4% całkowitej powierzchni powiatu tarnogórskiego. Ludność Gminy wynosi 8 093 osób. Natomiast średnia gęstość zaludnienia

nie przekracza 68 osób na km². Gmina charakteryzuje się tendencją spadkową jeśli chodzi o liczbę mieszkańców.

Tablica 2. Położenie administracyjne Gminy Tworóg.²

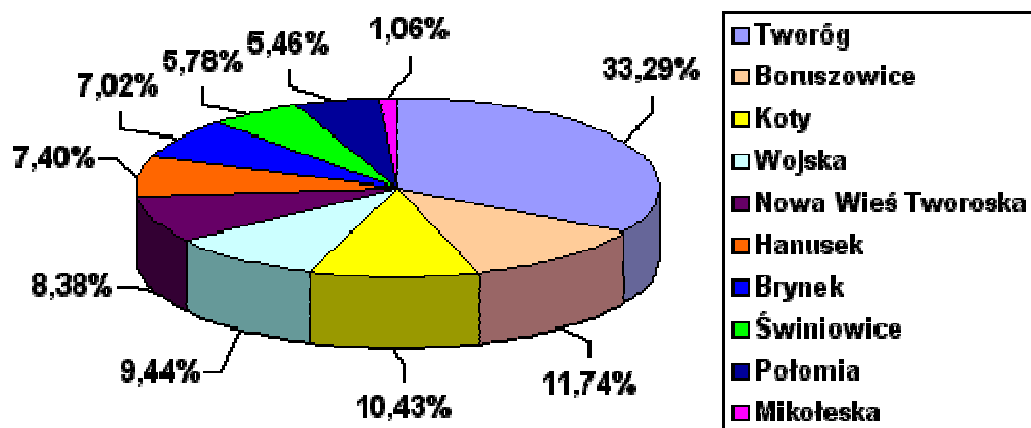

Tablica 3. Liczba mieszkańców w Gminie Tworóg w latach 1995-2001.

² www.tworog.webpark.pl

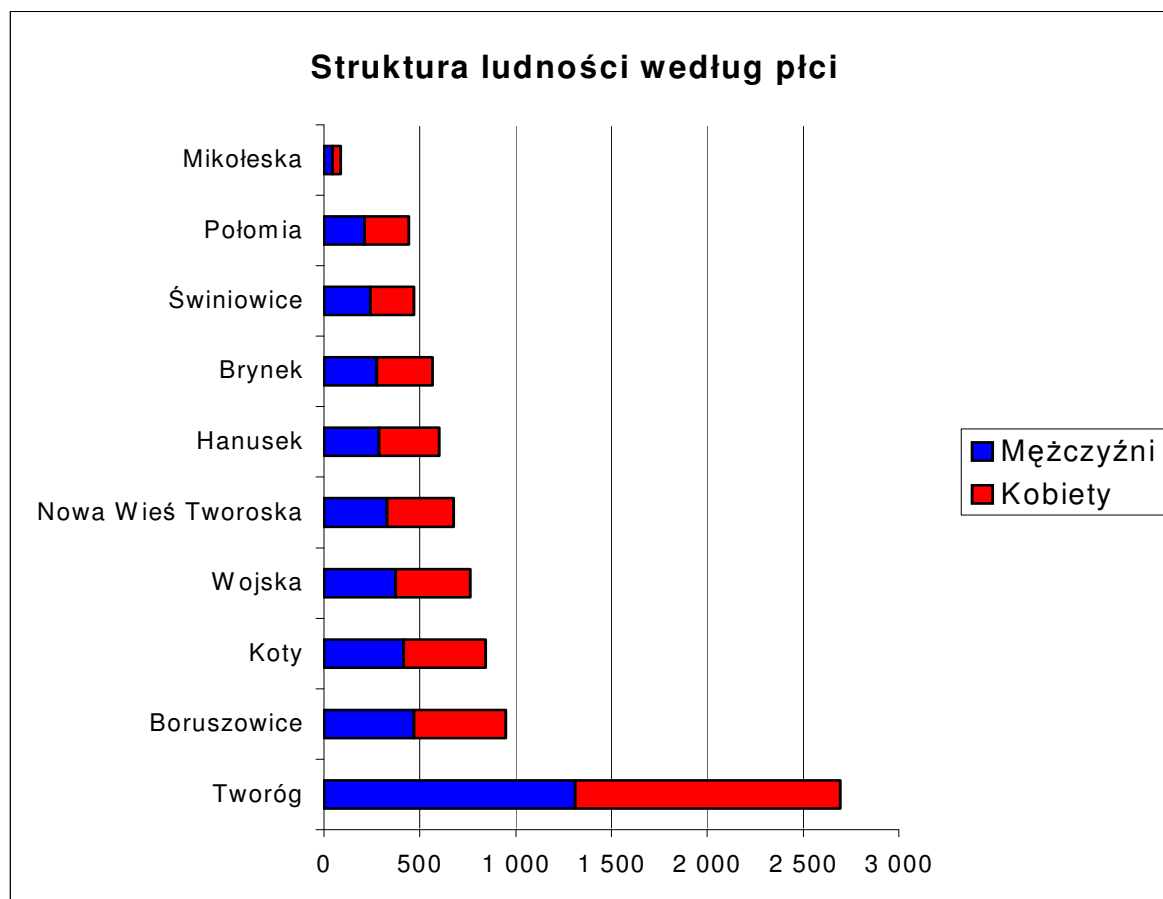
Tablica 4. Liczba ludności w rozbiciu na poszczególne miejscowości – ujęcie procentowe.

Tablica 5. Liczba mieszkańców w miejscowościach Gminy Tworóg.

Lp.	Miejscowość	Liczba mieszkańców
1.	Tworóg	2 694
2.	Boruszowice	950
3.	Koty	844
4.	Wojska	764
5.	Nowa Wieś Tworowska	678
6.	Hanusek	599
7.	Brynek	568
8.	Świniowice	468
9.	Połomia	442
10.	Mikołeska	86
	Ogółem	8 093

Tablica 6. Struktura ludności wg płci w Gminie Tworóg.

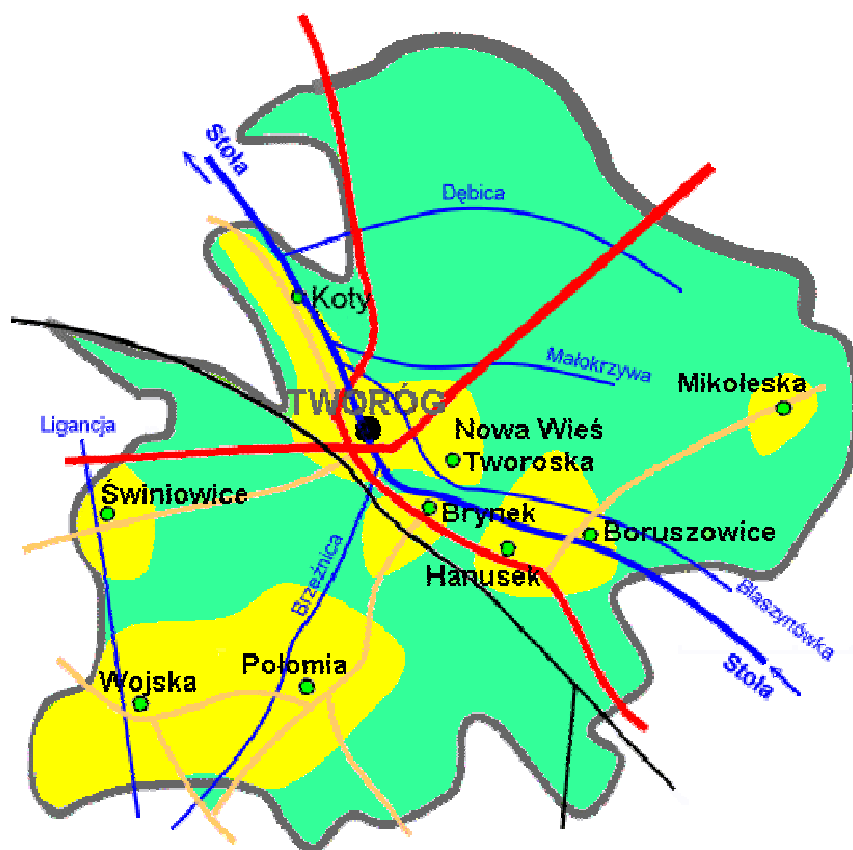
2.1.1. Charakterystyka sieci osadniczej w rozwoju historycznym.

Początki osadnictwa prehistorycznego w środkowym i górnym brzegu rzeki Stoły sięgają epoki kamiennej - mezolitu (od około 8000 do 3000 roku p.n.e.). Podczas prowadzonych w latach 1928-1934 prac archeologicznych na tych terenach odkryto osady sięgające swoimi początkami środkowej epoki kamiennej. Pojedyncze zabytki archeologiczne, luźne narzędzia kamienne i rogowe oraz ceramikę neolityczną odkryto w okolicach Boruszowic i Mikołeski. Głównym zajęciem mieszkańców osiedli prehistorycznych w dolinie rzeki Rybnej (Stoły) było myślistwo, hodowla i rolnictwo. Prawdopodobnie ziemie obejmujące Równinę Małej Panwi były silnie zalesione i miały ubogie gleby, co było powodem ich niewielkiego zaludnienia.

W XII wieku istniały tu zaledwie trzy wsie: dwie o charakterze rolniczym - Połomia i Wojska oraz Świniowice - wieś utrzymująca się z bartnictwa. Dopiero tworzące się od XIV wieku w dorzeczu Małej Panwi kuźnice sprzyjały powstawaniu pojedynczych gospodarstw zagrodniczych, wokół których z biegiem lat tworzyły się przysiółki i większe osady

przyjmujące swoje nazwy wywodzące się albo od wyrazów pospolitych dominujących na danym terenie, albo od nazw osobowych. Powstanie Tworoga sięga początków XIV wieku. W nielicznych publikacjach można spotkać rok 1530. Nie wiadomo dokładnie skąd pochodzi nazwa Tworóg. Jedną z hipotez wywodzi słowo Tworóg od czeskiego Tvrz (twierdza). Na pieczęciach w XVII-XIX-wiecznych dokumentach znajduje się owa twierdza - zamek. W 1417 roku wzmiankowana jest kuźnia w Hanusku, a w XVI wieku kuźnie w Kotach, Tworogu i Brynku. Pierwsze wzmianki o Mikolesce jako osadzie śródleśnej są z 1690 roku. Z kolei Boruszowice jako osada założone były w 1743 roku, gdzie od roku 1750 działała huta żelaza, a od 1894 roku fabryka materiałów wybuchowych „Lignoza”, przekształcona w 1924 roku w fabrykę papieru. Najpóźniej bo dopiero w 1760 roku wzmiankowana jest Nowa Wieś Tworoska.

Tablica 7 Mapa gminy Tworóg

2.1.2. Zasoby środowiska przyrodniczego.

Obszar gminy Tworóg według podziału fizyczno – geograficznego w północnej swej części położony jest w obrębie Równiny Opolskiej stanowiący wschodni fragment Niziny

Śląskiej, natomiast w południowej i południowo zachodniej w obrębie Garbu Tarnogórskiego należącego do Wyżyny Śląskiej. Gmina Tworóg położona jest w Dolinie Małej Panwi. Obszar gminy znajduje się w obrębie dwóch regionów morfologicznych:

- **Nizina Śląska** - (Równina Opolska) - obszar obejmujący dolinę rzeki Małej Panwi wraz z jej dopływem Stołą, to tereny płaskie, nachylenie terenu nie przekracza 5%, zbudowane są z piasków akumulacji wodnolodowcowej, licznie występują wydmy (osiągające miejscami znaczne wysokości), w całości zalesione. Na obszarze przeważają tereny leśne, jedynie niewielkie tereny wzdłuż rzeki Stoły są zagospodarowane.
- **Wyżyna Śląska** - (Garb Tarnogórski) - obszar wykazuje bardziej urozmaiconą rzeźbę terenu o charakterze falistym z licznymi grzbietami i wierzchowinami, którym towarzyszą kotlinowate obniżenia. Duży wpływ na charakter rzeźby mają osady lodowcowe i niezbyt duża odporność skał podłoża. Grzbiet Tarnogórski będący częścią tzw. grzbietu wapienia muszlowego zbudowany jest z wapieni i dolomitów środkowo triasowych.

Wody podziemne.

Zgodnie z Mapą Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) w Polsce wymagających szczególnej ochrony oraz z mapą wód podziemnych, zagrożeń i ochrony dla gminy Tworóg wyróżniono trzy Główne Zbiorniki Wód Podziemnych:

1. **Zbiornik Dolina Kopalna rzeki Mała Panew:** czwartorzędowy, występujący w porowych utworach piaszczystych i żwirowych związany z systemem kopalnych i współczesnych dolin rzecznych (rzeka Mała Panew), zaliczony został do obszarów o wysokiej ochronie (OWO), o niskim stopniu zagrożenia wód podziemnych zanieczyszczeniami przenikającymi z powierzchni, są to zanieczyszczone wody II i III klasy jakości wód, czyli średniej i niskiej jakości, występuje w północnej części gminy Tworóg, wzdłuż rzeki Mała Panew.
2. **Zbiornik Lubliniec - Myszków:** wiek dolny i środkowy trias (kompleks wodonośny serii węglanowej), występuje na całym obszarze gminy oprócz południowych części sołectw Wojska i Połomia, kolektorem wód są tutaj wapień, margle i dolomity, zasilanie tego poziomu odbywa się poprzez infiltrację wód z innych warstw oraz bezpośrednio opadami na wychodniach, wykorzystywany do zaopatrywania w wodę szeregu miast GOP - u, wody II i III klasy czystości (średniej i niskiej jakości) - południowa część gminy oraz Ib klasy czystości (wysokiej jakości) - północna część gminy, w południowej części obszaru gminy zbiornik zaliczono do obszarów o wysokiej ochronie (OWO), zagrożenie

zanieczyszczeniami przenikającymi z powierzchni jest zróżnicowane: na północy wysoki stopień zagrożenia w centrum średni i niski, a na południu wysoki stopień zagrożenia.

3. **Zbiornik Gliwice:** wiek dolny i środkowy trias (kompleks wodonośny serii węglanowej), występuje w południowej części sołectw Wojska i Połomia, kolektorem wód są tutaj wapienie, margle i dolomity, zasilanie tego poziomu odbywa się poprzez infiltrację wód z innych warstw oraz bezpośrednio opadami na wychodniach, wykorzystywany do zaopatrywania w wodę szeregu miast GOP - u, zaliczony został do obszarów o wysokiej ochronie (OWO), o niskim i średnim stopniu zagrożenia wód podziemnych zanieczyszczeniami przenikającymi z powierzchni, wody II i III klasy czystości (średniej i niskiej jakości).

Wody powierzchniowe.

Opracowywany obszar w całości należy do zlewni 2 rzędu rzeki Małej Panwi - prawobrzeżnego dopływu rzeki Odry. Północny obszar gminy odwadniany jest bezpośrednio do Małej Panwi, północno - centralna, zachodnia i południowa część odwadniana jest przez rzekę Stołę - zlewnia 3 rzędu - oraz jej dopływy - zlewnia 4 rzędu, natomiast wschodnia część (sołectwa Świniowice, Wojska) przez rzekę Ligancję (Potok Świniowicki).

Sieć rzeczną na terenie gminy tworzą:

1. Stoła — lewobrzeżny dopływ Małej Panwi,
2. Ligancja (Potok Świniowicki) - lewobrzeżny dopływ Małej Panwi,
3. Brzeźnica - lewobrzeżny dopływ Stoły,
4. Woda Graniczna (Błaszynówka),
5. Małokrzywa - prawobrzeżny dopływ Stoły,
6. Dębica - prawobrzeżny dopływ Stoły.

Powierzchniową sieć wodną uzupełniają liczne rowy melioracyjne, zbiornik retencyjny zlokalizowany w sołectwie Brynek, kilka małych zbiorników wodnych pochodzenia antropogenicznego.

Wszystkie cieki wodne oprócz rzeki Małej Panwi są uregulowane, charakteryzują się wyrównanym reżimem wodnym. Najwyższe stany wód występują podczas roztopów wiosennych w miesiącach wiosennych (marzec), gdzie średnie przepływy osiągają 136 - 154% wartości średniego rocznego przepływu (średnio roczny przepływ dla Małej Panwi wynosi $1,58\text{m}^3\text{s}^{-1}$, a dla Stoły $0,52\text{m}^3\text{s}^{-1}$), zaś najniższe stany notuje się w miesiącach jesiennych (wrzesień) kiedy przepływy osiągają 67 - 82% wartości średniego rocznego przepływu.

Wartości przepływów chwilowych kształtują się następująco:

- Rzeka Mała Panew – $1,75\text{m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r),
- Dębica - ujście do Stoły - $0,10\text{ m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r),
- Stoła - Boruszowice - $0,746\text{ m}^3\text{s}^{-1}$ (1999r),
- Woda Graniczna - Boruszowice - $0,246\text{m}^3\text{s}^{-1}$ (1999r),
- Ligancja (Potok Świniowicki) - Świniowice - $0,01\text{m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r),
- Brzeźnica - Tworóg - $0,02\text{ m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r),
- Błaszynówka - Tworóg - $0,15\text{ m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r),
- Małokrzywa - most drogowy - $0,004\text{ m}^3\text{s}^{-1}$ (2000r).

Zasilanie cieków na terenie gminy Tworóg ma charakter gruntowo - śnieżno - deszczowy. Spływ wód z terenu gminy odbywa się w kierunku północno - zachodnim, zgodnie z biegiem naturalnego cieku - Stoły wraz ze swoimi dopływami.

Tereny zalewowe uzależnione od występowania stanów ekstremalnych lokalizowane są wzdłuż rzeki Stoła w pasie pomiędzy Tworogiem a Kotami oraz wzdłuż Małej Panwi - północna granica gminy.

Gmina Tworóg nie posiada planu zagrożenia powodziowego.

Szata roślinna.

Na obszarze gminy Tworóg dominują tereny leśne, zajmujące 8974 ha co stanowi 71,84% powierzchni gminy. Zaliczane są one do kompleksu Lasów Lublinieckich, będących pozostałością Puszczy Śląskiej. Gatunki drzew jakie występują na tych terenach to: sosna, brzoza, świerk, modrzew, buk, jawor i inne. Skład flory uzupełniają zbiorowiska segetalne - chwasty: kąkol polny, chaber, bławatek, ostróżka polna, mak polny oraz zbiorowiska ruderalne - ekspansywne chwasty: perz właściwy, trzcinnik piaskowy. Florę gminy Tworóg uzupełniają tereny zieleń urządzonej - parki (w Brynku), zieleńce, zieleń przyuliczna, cmentarze, sady i ogrody przydomowe.

2.1.3. Walory środowiska przyrodniczego.

Analiza rzeźby i sposobu użytkowania terenu gminy Tworóg wykazała występowanie krajobrazu seminaturalnego z dominującym podtypem leśnym, w drugiej kolejności występuje krajobraz seminaturalny z podtypem polno – uprawnym; dodatkowo występuje krajobraz kulturowy z podtypem zurbanizowanym krajobraz typu nieużytkowego oraz rzadko krajobraz kulturowy z podtypem przemysłowym.

Podsumowując, krajobraz gminy ma charakter leśno - rolniczy.

Na terenie gminy Tworóg zlokalizowanych jest wiele wartościowych przyrodniczo terenów i obiektów, posiadających ogromne walory przyrodnicze:

1. Lasy należące do kompleksu Lasów Lublinieckich, będących pozostałością Puszczy Śląskiej:

- otulina dla miejsko - przemysłowej aglomeracji katowickiej,
- pozytywny wpływ na rozwój lokalnych ekosystemów,
- ogromne znaczenie w zachowaniu równowagi stosunków wodnych,
- ogromne znaczenie w zachowaniu odpowiedniej jakości wód,
- ostoje wielu chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt,
- miejsce zachowania bio-różnorodności,
- miejsce występowania torfowisk i bagnisk,
- dobroczynny wpływ na warunki klimatyczne na terenie powiatu i GOP - u,
- dobroczynny wpływ na warunki zdrowotne na terenie powiatu i GOP - u,
- miejsce wypoczynku, rekreacji i spacerów.

2. Ośrodek wypoczynkowy „Brzeźnica” położony nad Zalewem Brzeźnica:

- miejsce wypoczynku, rekreacji i spacerów,
- różnorodność roślin i zwierząt.

3. Rzeki, doliny rzeczne, potoki:

- ostoja wielu zwierząt,
- miejsce rozrodu i zimowania wielu gatunków (rzadkich, chronionych) ptaków, płazów i gadów,
- duża bio-różnorodność,
- funkcja hydrologiczna samooczyszczania się wód, korytarzy ekologicznych między ekosystemami, przewietrzania, krajobrazowa.

4. Stawy, oczka wodne:

- miejsce zachowania bio-różnorodności,
- miejsca lęgowe, życia i wzrostu płazów, ptaków,
- siedliska wodno - błotne,
- miejsce rekreacji,

5. Pola uprawne, łąki:

- miejsce zachowania bio-różnorodności,
- rzadkie chwasty towarzyszące zbożom,
- miejsca lęgowe, życia i wzrostu płazów, ptaków, owadów,
- miejsce występowania chronionych i rzadkich roślin.

2.1.3.1. Obszary i obiekty podlegające ochronie.

- użytek ekologiczny "Rozlewiska Brzeźnicy" - sztucznie spiętrzony zalew na rzece Brzeźnicy, użytkowany przez wędkarzy, występują tam zbiorowiska szuwaru trzcinowego, moczarki kanadyjskiej oraz olsu porzeczkowego,
- rezerwat częściowy "Bagno Tworowskie" - w dolinie rzeki Mołokrzywa na sztucznie utworzonym zalewie wykształciły się rzadkie w skali województwa zbiorowiska: szuwaru trzcinowego, torfowiska przejściowego, boru bagiennego otoczone borem świeżym drzewostanie około 100 – letnim,
- zespołu przyrodniczo - krajobrazowego "Dolina Małej Panwi" - zachowany naturalny charakter doliny rzeki z kompleksami roślinności borowej, bagiennej, torfowiskowej łąkowej i cisowej, miejscami występuje starodrzew dębu - drzewa o wymiarach pomnikowych,
- użytek ekologiczny "Osada leśna Krywałd" - opuszczona osada położona nad rzeką Mała Panew, otoczona starodrzewiem dębowym o wymiarach pomnikowych,
- rezerwat przyrody "Bór bagienny" koło Mikołeski - zachowane zbiorowiska boru bagiennego otoczone lasem,
- "Boruszowicki zespół Przyrodniczo - Krajobrazowy",
- Pomniki Przyrody - szczególnie cenny starodrzew występujący w lasach i dolinach rzecznych oraz na skarpach, na terenach zainwestowanych.

Zgodnie z opracowaniem przyrodniczym, cenne przyrodniczo, projektowane do objęcia ochroną są również następujące obszary położone na terenie Lasów Państwowych:

Nadleśnictwo Brynek

Obręb Brynek

Leśnictwo Czarków:

- bagno – odd. 3o pow. 2,2 ha
- bagno – odd. 4m pow. 2,5 ha

Leśnictwo Świniowice:

- bagno – odd. 72j pow. 0,5 ha
- bagno – odd. 78i pow. 1,5 ha
- bagno – odd. 92b pow. 0,42 ha

Leśnictwo Krywałd

- torfowisko – odd.i pow. 0,6 ha
- torfowisko – odd 2b pow. 0,68 ha

- torfowisko – odd.3a pow. 3,55 ha

Leśnictwo Potępa

- torfowisko – odd. 15b pow. 3,74 ha

- torfowisko – odd. 651 pow. 3,02 ha

- torfowisko – odd.66d pow. 1,81 ha

- torfowisko – odd. 67d pow. 5,35 ha

- bagno – odd.66g pow.1,00 ha

- bagno – odd.69 j.k pow. 1,47 ha

- bagno – odd.14lc pow. 0,54 ha

- bagno – odd.157j pow. 0,94 ha

- bagno – odd.160r pow. 0,42 ha

- bagno – odd. 171h pow. 1,94 ha

Leśnictwo Nowa Wieś, Tworóg

Pomniki przyrody wpisane do rejestru WKP:

- Lipa drobnolistna – pojedyncze (Koty ul. Szkolna)
- Dąb szypułkowy – pojedyncze – (Koty Wesola – Nadleśnictwo Brynek)
- Grusza pospolita – pojedyncze (Koty Wesola – Nadleśnictwo Brynek)

2.2. Zasoby środowiska kulturowego.

Na terenie Gminy Tworóg znajdują się zabudowania, budynki, kaplice i inne obiekty sakralne i świeckie, wpisane do rejestru zabytków. Oprócz tutaj wymienionych wspomnień należy okazałe osiedle robotnicze w Boruszowicach z lat 1901 – 1906 , które stanowi unikatowy zespół architektury, dworzec kolejowy w Tworogu z 1860 roku, pompę strażacką i wieżę ciśnień z 1900 oraz liczne krzyże przydrożne w miejscowościach Boruszowice, Połomia, Mikołeska, Hanusek, Świniowice i Wojska.

Tablica 8. Wykaz obiektów wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
1.	Brynek	Zespół pałacowo – parkowy	658/1966
2.	Koty	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła	634/1966
3.	Tworóg	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kościół parafialny p.w. św. A. Padewskiego ○ Kaplica cmentarna ○ Mur cmentarny 	665/1966
4.	Tworóg	Kaplica przy ul. Zamkowej	666/1966
5.	Tworóg	Zespół Zamkowy 	640/1966
6.	Tworóg	Budynek mieszkalny na ul. Wolności 1	667/1966

Na terenie gminy Tworóg zlokalizowane są stanowiska archeologiczne datowane na okres: mezolitu, epokę kamienną oraz średniowiecze. Stanowiska z epoki kultury łużyckiej występują w południowo - zachodniej części gminy w Świniowicach i Wojsku.

Tablica 9. Kościół w Tworogu.

W „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Tworóg” przedstawiono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- I. Strefa ochrony konserwatorskiej „A”:
 - Zespół Pałacowo -Parkowy w Brynku,
 - Zakłady Papiernicze w Boruszowicach,
 - Zespół budynków mieszkalnych Zakładów Papierniczych „Kolonія Fabryczna” w Boruszowicach,
 - Układ zabudowy centrum Tworoga,
 - Zespół kościelny w Kotach.
- II. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej stanowiąca otulinę strefy „A” i obejmująca:
 - Układ ruralistyczny wsi Brynek,
 - Zabudowa i rozlewiska Stoły w Tworogu.

Układ przestrzenny wsi zachowuje początkowy układ zabudowy osady (oparty na układzie rozłogu).

Tablica 10 Kaplica w Tworogu.

Pałac w Tworogu

Pałac klasycystyczny z poł. XVIII w. wzniesiony w 1679 r. Jest budowlą piętrową, podpiwniczoną, murowaną z cegieł, otynkowaną, zbudowaną na planie prostokąta frontem na południe, z ryzalitami skrajnymi i charakterystycznym ryzalitem frontowym. Ryzalit ten zamyka głęboka, półkolistą wnęką na całość budynku, ozdobiona w podniebieniu dekoracją stiukową oraz balkonem na wysokości piętra, wspartym na żeliwnych kolumnach - ostatnim wytopem huty tworogowskiej. Ryzalit środkowy zwieńczony został falistym szczytem z wazonem, zaś ryzality boczne elewacji zamknięte trójkątnymi szczytami.

Tablica 11. Zespół Zamkowy w Tworogu.

Pałac w Brynku.

Otoczony kompleksem lasów, około 13 kilometrów na zachód od Tarnowskich Gór, leży Brynek, niewielka osada założona w 1558 r. przy istniejącej tam do XIX wieku kuźnicy żelaza. Do końca XVIII wieku Brynek należał do właścicieli pobliskiego Tworogu – rodziny Verdugo, następnie do Colonnów. W 1826 roku Tworóg i Brynek kupiła księżęca rodzina Hohenlohe-Ingelfingen z pobliskiego Koszęcina, od której nabywa Brynek Hugo Henckel von Donnersmarck z Siemianowic. Tym samym spokojna leśna osada weszła w orbitę interesów jednej z najbogatszych rodzin na Górnym Śląsku.

Istniejący w Brynku od 1829 r. pałac, zbudowany jeszcze przez Adolfa ks. Hohenlohe-Ingelfingen, otoczony 40-hektarowym parkiem i prawie 500-hektarowym kompleksem leśnym, powiększono w 1872 r. o dwa boczne skrzydła. Pomimo to nie spełniał on warunków rezydencji godnej głowy rodu, w związku z tym w roku 1905 wrocławski architekt Karl Grosser dokonał przebudowy pałacu w duchu eklektycznym. Prace trwały do 1908 r. i pochłonęły ponad 3 miliony marek. W tym samym czasie przebudowano niektóre budynki gospodarskie, wzniesiono zegarową wieżę ciśnień, oranżerię, itp.

Tablica 12. Zespół pałacowo- parkowy w Brynku.

Zespół pałacowo-parkowy w Brynku tworzą: pałac, 40-hektarowy park krajobrazowy z drzewami oznaczonymi tabliczkami, ogród botaniczny, oranżeria, cieplarnia z kotłownią,

wieża ciśnień i 2 budynki stróżówek. Wszystkie obiekty – z wyjątkiem parku założonego w 1829 r. – pochodzą z okresu przebudowy pałacu w latach 1905-1908. Założenie zabytkowe psują nowe pawilony szkolne, ale gdyby nie adaptacja zespołu na potrzeby tak specjalistycznej placówki oświatowej, być może podzieliłby on losy Krowiarek, Siemianowic (kompletnie zdewastowanych w okresie powojennym), Rept czy Świerklańca (spalonych już po wkroczeniu Armii Czerwonej i rozebranych w latach 60-tych).

Tablica 13. Zegarowa wieża ciśnień.

2.3. Turystyka i wypoczynek

Gmina Tworóg znajduje się w rejonie turystycznym nr 2 Województwa Śląskiego³

Tablica 14 Ogólny podział na rejony turystyczne województwa śląskiego

³ Strategia rozwoju turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004 – 2013 str. 28

Obszary Gminy Tworóg posiadają wiele walorów rekreacyjno – krajobrazowych. Jest to teren sprzyjający wypoczynkowi na łonie natury tym bardziej, że 8.932 ha / 72% powierzchni gminy stanowią lasy kompleksu świerkłanieckiego i dawnej Puszczy Lublinieckiej. Na terenie Gminy Tworóg znajduje się m.in.: park krajobrazowy w Brynku. Jest ona znana głównie z zespołu pałacowo - parkowego w Brynku. Obok pałacu, w którym mieści się Zespół Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych im. Stanisława Morawskiego znajduje się park krajobrazowy o powierzchni 36 ha oraz wyodrębniony w ramach parku ogród botaniczny (5 ha). Również siedziba Urzędu Gminy znajduje się w zabytkowym pałacu. W gminie istnieje ośrodek wypoczynkowy "Brzeźnica", położony nad zalewem o tej samej nazwie, należący niegdyś do zakładów "TAGOR" z Tarnowskich Gór. Obecnie właścicielem obiektu jest Starostwo Powiatowe w tarnowskich Górach. Jest również w planach wybudowanie budynku wielofunkcyjnego w Nowej Wsi Tworoskiej.

Największym bogactwem Tworoga są jednak okoliczne lasy, w których obficie występują grzyby i owoce leśne. Z naturalnego bogactwa gminy korzysta wielu turystów przyjeżdżających tu z terenu całego kraju oraz zagranicy.

W 1829 roku właściciele pałacu Donnersmarckowie, zaprojektowali park wykorzystując naturalny krajobraz. Stąd stoją tu kilkusetne dęby którym towarzyszy wiele egzotycznych roślin i kwitnących drzew sprowadzonych z zagranicy. Wiele z nich pochodzi z Ameryki Południowej, Australii, Japonii, Afryki i całej Europy. W alpinarium można zobaczyć około 200 gatunków roślin skalnych typowo górskich oraz sporo gatunków tworzących kobierce. W Boruszowicach zachowały się stare przeszło 300 - letnie dęby i 150 - letnie olchy. W 1953 roku na terenie 3 ha utworzono rezerwat "Dęby Boruszowickie". W rozległych kompleksach zamieszkuje zwierzyna łowna stąd tereny te stanowią interesującą bazę dla myśliwych oraz dla miłośników fotografii, filmowania, spacerów i wycieczek rowerowych.

Szczególną atrakcją dla miłośników wędrówek pieszo - rowerowych jest przebiegający przez gminę zielono oznakowany szlak 100 - lecia turystyki PTTK. Amatorzy wędkarstwa znajdą ciszę i spokój nad wspinałym zalewem Brzeźnica w Brynku. Dla szukających ochłody latem otwarty jest latem basen kąpielowy w kompleksie rekreacyjno - wypoczynkowym Brzeźnica. Jeżeli do krajobrazu "zielonych płuc" Śląska dodać małą gęstość zaludnienia, gromadzone obszary przeznaczone pod zabudowę, a przede wszystkim czyste powietrze, to gmina staje się atrakcyjnym miejscem zamieszkania i wypoczynku.

Funkcję obsługi ruchu turystycznego pełnią dwa hotele, działające na terenie gminy:

- Hotel – Restauracja „ADLER” w Tworogu na Pl. Wolności, dysponujący 28 miejscami noclegowymi (zdjęcie poniżej)

- Hotel – Restauracja „DWOREK” w Brynku na ul. Tarnogórskiej, dysponujący 12 miejscami noclegowymi.

2.3.1. Leśna ścieżka poznawcza.

Gmina Tworóg, dbając o zapewnienie atrakcji zarówno mieszkańcom Gminy jak i przybywającym do niej turystom utworzyła Leśną Ścieżkę Poznawczą. Jest to odpowiednio przygotowany odcinek trasy biegnący przez wybrane fragmenty ekosystemów leśnych, prezentujący jego walory gospodarcze i estetyczne.

Leśna ścieżka poznawcza w Nadleśnictwie Brynek powstała w 2001 roku w celu pokazania lasu jako zespołu przyrodniczo – leśnego, z zaakcentowaniem obiektów cennych przyrodniczo, jak również elementów typowych dla tutejszych drzewostanów.

Leśna ścieżka poznawcza składa się z trzech pętli o łącznej długości 2400 m.

1. Pierwsza pętla – długość 700 m.

Pozwala w sposób ogólny zapoznać się z najliczniejszymi zbiorowiskami leśnymi – borami oraz zbiorowiskiem łąkowym. Liczne ustawione tu tablice dydaktyczne umożliwiają indywidualne korzystanie ze ścieżki. Odcinek ten posiada wyrównaną i utwardzoną powierzchnię, przez co staje się dostępny dla osób niepełnosprawnych.

Wśród atrakcji tej części można wymienić wolierę dla bażantów oraz lądowisko śmigłowców. W obrębie tej części znajduje się także zadaszona wiata z zaznaczonym miejscem na ognisko i parking dla autokarów. Z uwagi na bliskie sąsiedztwo z izbą leśną odcinek ten jest najczęściej wykorzystywany do celów edukacyjnych.

2. Druga pętla – długość 900 m

Wyposażona w tablice dydaktyczne i specjalną konstrukcję – platformę widokową służącą do obserwacji życia lasu w koronach drzew. Dodatkowym jej atutem jest wspaniały widok na pradolinę rzeki Stoły. Mostek na rzece łączy ten odcinek z parkiem i ogrodem botanicznym dawnego Technikum Leśnego.

3. Trzecia pętla – długość 800 m

Występują tutaj liczne drzewa pomnikowe – okazałe dęby szypułkowe oraz modrzewie oraz fragmenty lasów dębowych na żyznych siedliskach pradolin rzeki Stoły. Dogodne połączenie z Izbą Regionalną w Boruszowicach, gdzie można zapoznać się z historią okolicy.

Cała ścieżka jest ogólnodostępna i wielofunkcyjna. Podczas zajęć na ścieżce młodzież zdobywa wiedzę interdyscyplinarną, uczy się samodzielnie poznawać i opisywać przyrodę.

2.4. Edukacja i wychowanie.

Tablica 15. Struktura uczniów w poszczególnych placówkach oświatowych.

Lp.	Placówka oświatowa	Miejscowość	Liczba uczniów
1.	Szkoła Podstawowa	Boruszowice	120
2.	Szkoła Podstawowa	Tworóg	292
3.	Szkoła Podstawowa	Wojska	142
4.	Gimnazjum	Brynek	277
5.	Przedszkole	Boruszowice	40
6.	Przedszkole	Koty	22
7.	Przedszkole	Tworóg	81
8.	Przedszkole	Wojska	34
9.	Przedszkole	Połomia (odz.)	

Przy Szkołach Podstawowych działają 3 świetlice szkolne, które zapewniają wszystkim uczniom gorące posiłki i opiekę. Gmina stara się stale podnosić poziom i jakość

kształcenia w szkołach np. poprzez tworzenie pracowni komputerowych najnowszego typu, które funkcjonują we wszystkich Szkołach Podstawowych oraz w Gimnazjum.

Dużym osiągnięciem jest także uzyskanie certyfikatu „Szkoła z klasą” przez SP w Boruszowicach. Certyfikat ten jest pierwszym krokiem do uzyskania znaku jakości ISO.

Aby zapewnić wszystkim dzieciom mieszkającym w gminie odpowiednie warunki kształcenia, konieczne jest zapewnienie bazy dydaktycznej ale także należytej infrastruktury.

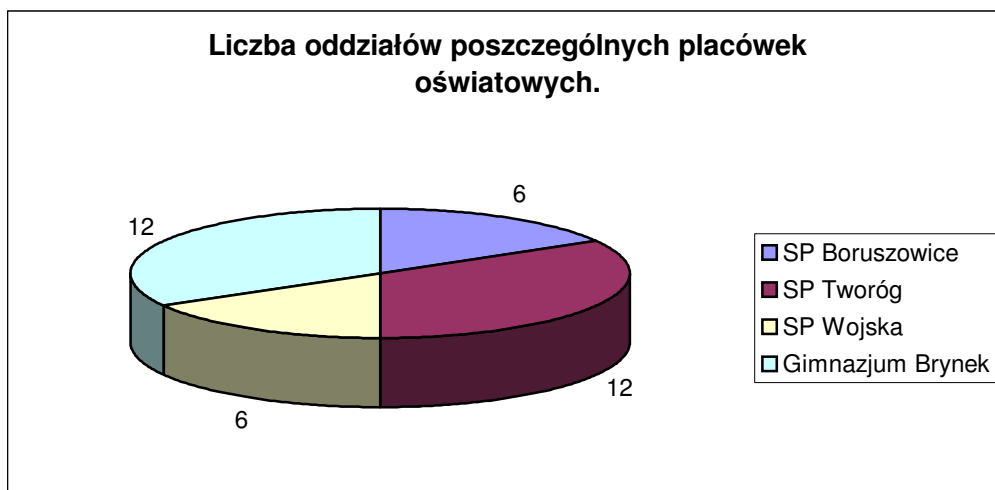
Wśród najpilniejszych zadań jakich wymagają placówki oświatowe wymienić należy:

- Naprawę dachu przedszkola w Kotach
- Modernizację elewacji, budowę parkingów i chodników oraz wymianę okien – SP Tworóg, SP Boruszowice, Przedszkole Tworóg, Przedszkole Wojska)
- Zorganizowanie placów zabaw – przedszkola w Kotach i Wojsce
- Izolację budynku – Przedszkole Tworóg, Sp Boruszowice
- Modernizację kotłowni – SP Boruszowice.

Tablica 16 Liczba dzieci w wieku szkolnym w latach 1995 – 2002.

Rocznik	Rok szkolny	Liczba dzieci w wieku szkolnym
1988	95/96	843
1989	96/97	828
1990	97/98	808
1991	98/99	780
1992	99/2000	774
1993	00/01	742
1994	01/02	723
1995	02/03	Brak danych

Tablica 17. Oddziały placówek oświatowych w Gminie Tworóg.

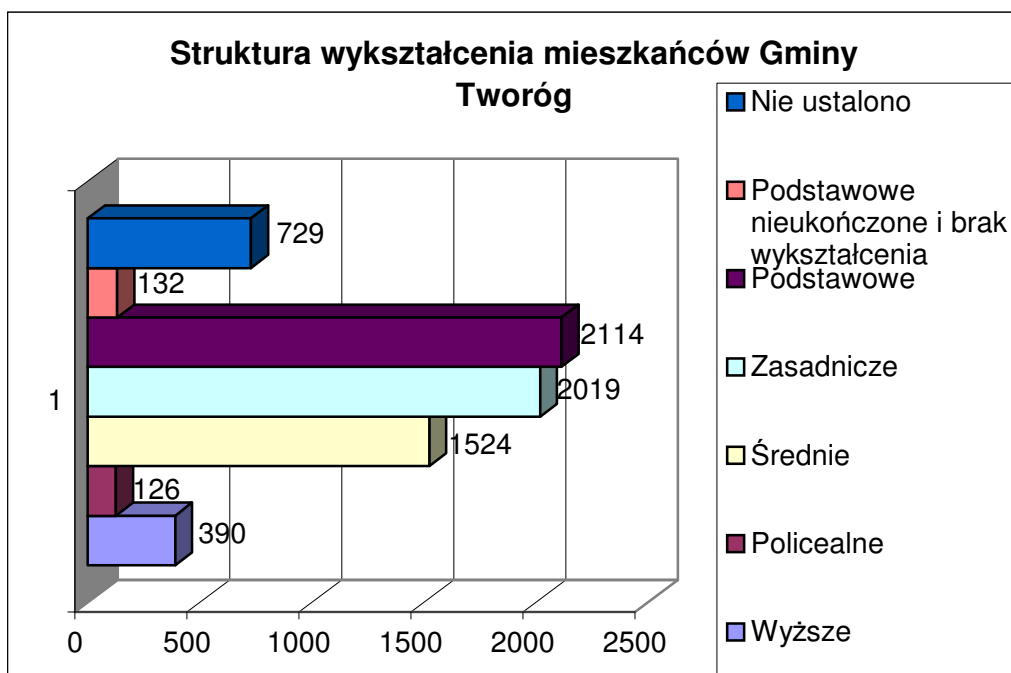
Na terenie Gminy Tworóg działa jedna szkoła średnia. Jest nią Zespół Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych im. Stanisława Morawskiego w Brynku. Placówka mieści się w zespole Pałacowo – Parkowym w Brynku. Szkoła kształci około 350 uczniów, głównie spoza terenu Gminy.

Tablica 18 Zespół Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych im. Stanisława Morawskiego w Brynku

Poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Tworóg przedstawia się następująco.

Tablica 19 Poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Tworóg

2.5. Ochrona zdrowia.

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Tworogu powstał 15.08.2000r. Powstanie ZOZ-u poprzedziła uchwała Rady Gminy o przejęciu przez władze samorządowe odpowiedzialności za funkcjonowanie i rozwój służby zdrowia na terenie gminy Tworóg. Działanie takie wynikało z Strategii Rozwoju Gminy Tworóg.

SPZOZ w Tworogu udziela porad medycznych zarówno z zakresu lekarza rodzinnego (lekarz internista i pediatra), jak i z zakresu specjalizacji ambulatoryjnej. Badania laboratoryjne wykonuje pełnoprofilowe, sukcesywnie wyposażane laboratorium analityczne. Obecnie działają następujące poradnie specjalistyczne:

- ❑ ginekologiczna,
- ❑ urologiczna,
- ❑ laryngologiczna,
- ❑ okulistyczna,
- ❑ neurologiczna,
- ❑ dermatologiczna,
- ❑ medycyny pracy.

Mieszkańcami w miejscu ich zamieszkania opiekują się trzy pielęgniarki środowiskowo – rodzinne, a kobietami, w szczególności kobietami ciężkarnymi – położna środowiskowo – rodzinna.

Powstały liczne pracownie specjalistyczne, takie jak:

- audiometrii,
- spirometrii,
- ultrasonografii,
- ultrasonografii kardiologicznej (UKG),
- pracownia badań Holterowskich (Holter RR, Holter EKG).

W podstawowe środki medyczne można zaopatrzyć się w istniejącym na terenie ośrodka zdrowia sklepie medycznym.

Ośrodek zdrowia opiekuje się dziećmi i młodzieżą z pięciu szkół i czterech przedszkoli.

W przyszłości należy do istniejącego już podjazdu dla osób niepełnosprawnych dostawić dźwig osobowy, ułatwiający dostęp tym pacjentom do świadczeń medycznych, udzielanych na piętrze. Inne zadania to stworzenie specjalistycznej rehabilitacji medycznej, która będzie uzupełnieniem istniejącego już w gminie Gminnego Ośrodka Rehabilitacji, co w przyszłości może doprowadzić do zawarcia kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia, a tym samym odciążenia budżetu gminy. Należy również zakupić samochód na dojazdy do pacjentów (tzw. wizyty domowe lekarza). Samochód taki będzie posiadał pełne wyposażenie ratujące życie mieszkańców. SPZOZ w Tworogu w 2005, w wyniku realizowanego programu pt. „Profilaktyka i prawidłowe prowadzenie chorób układu krążenia w ośrodku wiejskim” zakupił pełne wyposażenie medyczne do takiego samochodu: torba reanimacyjno – wypadkowa, butla z tlenem i reduktor, przenośne EKG, defibrylator zewnętrzny.

W przygotowanych już w ośrodku zdrowia pomieszczeniach we współpracy ze Starostwem Powiatowym należy rozmieścić karetkę pogotowia ratunkowego w ramach rządowego programu ratownictwa medycznego. Przemawia za tym duża odległość, jaką muszą pokonać karetki pogotowia ratunkowego, przyjeżdżające z tarnowskich Gór, a także krótki okres, w jakim pacjent musi być przetransportowany do szpitala, na przykład na oddział kardiologiczny.

2.6. Pomoc społeczna.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Tworogu świadczy różnorodne usługi w zakresie pomocy społecznej, zgodnie z ustawą z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

Ustawa wprowadza następujące zadania dla gmin:

1. Zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym;

- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka,
- sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej,
- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie nie zamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych,
- tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną,
- dożywanie dzieci,
- sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,

- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu informatycznego,
- utworzenie i utrzymywanie ośrodka pomocy społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

2. Zadania własne gminy

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych

3. Zadania z zakresu administracji rządowej

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną,
- prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.

Zadania z zakresu pomocy społecznej gmina może zlecać do realizacji w drodze umowy organizacjom pozarządowym, prowadzącym działalność w zakresie pomocy społecznej.

Świadczeniami z pomocy społecznej, których udziela gmina są:

Świadczenia pieniężne:

- zasiłek stały,
- zasiłek okresowy,

- zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,

Świadczenia niepieniężne:

- praca socjalna,
- bilet kredytowany,
- składki na ubezpieczenia zdrowotne,
- składki na ubezpieczenia społeczne,
- pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- sprawienie pogrzebu,
- poradnictwo specjalistyczne,
- interwencja kryzysowa,
- schronienie,
- posiłek,
- niezbędne ubranie,
- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz ośrodkach wsparcia,
- mieszkanie chronione,
- pobyt i usługi w domu pomocy społecznej.

Świadczenia z pomocy społecznej są udzielane na wniosek osoby zainteresowanej, jej przedstawiciela ustawowego albo innej osoby, za zgodą osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego. Pomoc społeczna może być udzielana z urzędu.

W ramach działania, GOPS w Tworogu realizowało, w 2004 roku następujące cele:

- sporządzanie wywiadów środowiskowych,
- świadczenie usług opiekuńczych,
- świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych,
- usprawnianie niepełnosprawnych w gabinecie rehabilitacyjnym,
- indywidualna praca z niepełnosprawnymi dziećmi,
- wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego,
- wspieranie finansowe potrzebujących zgodnie z ustawą o pomocy społecznej w miarę otrzymywanych środków finansowych,
- prowadzenie akcji dożywiania dzieci w szkołach podstawowych i gimnazjum,
- prowadzenie pracy socjalnej w rodzinach,
- pomoc w załatwianiu spraw rodzinnych,

- kontakt z sądem,
- współpraca ze służbą zdrowia,
- współpraca z PCPR,
- współpraca z policją,
- współpraca z Caritasem,
- współpraca ze szkołami,
- współpraca z przedszkolami,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi,,
- współpraca z Komisją do Spraw Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- współfinansowanie akcji „zielone szkoły ”,
- inne czynności wynikające na bieżąco w trakcie roku kalendarzowego.

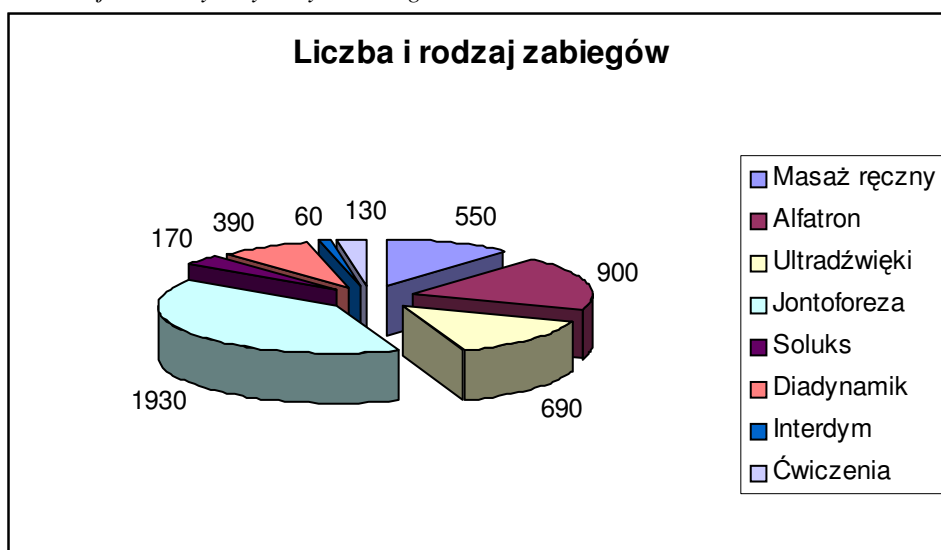
Działalność gabinetu rehabilitacyjnego funkcjonującego w ramach GOPS.

Gabinet rehabilitacyjny świadczy usługi fizykoterapii i masaży dla mieszkańców Gminy Tworóg. Z tego typu pomocy w okresie od 1.01.2004 do 31.06.2004 skorzystało 278 osób.

Gabinet zatrudnia dwie osoby na pół etatu oraz jedną osobę na umowę zlecenie, są to fizjoterapeuta, fizjoterapeuta i masażysta.

Codziennie w gabinecie rehabilitacyjnym wykonuje się 65 zabiegów, każde ćwiczenie i zabieg to jedna procedura. Do 30.06.2004 roku wykonano w gabinecie 4 820 zabiegów

Tablica 20. Rodzaj i ilość wykonywanych zabiegów

Dodatkowo, siedmioro dzieci zostało objętych programem rehabilitacji przez wyspecjalizowanego fizjoterapeutę.

Każdy pacjent Gminy Tworóg jest przyjmowany na podstawie zlecenia wydanego poprzez gabinet prywatny lub poradnię, która ma umowę z Funduszem Zdrowia.

Ogólny koszt utrzymania gabinetu łącznie z wynagrodzeniem wyniósł 14 500 00 zł (za półrocze).

Tablica 21. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia.

Powód trudnej sytuacji życiowej	Ogółem	W tym na wsi	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	76	76	286
Sieroctwo			
Bezdomność			
Potrzeba ochrony macierzyństwa	16	16	80
Bezrobocie	77	77	306
Niepelnosprawność	32	32	91
Długotrwała choroba	10	10	34
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gosp. domowego:			
○ Ogółem	22	22	64
○ Rodziny niepełne	5	5	15
○ Rodziny wielodzietne	2	2	15
Alkoholizm	10	10	10
Narkomania			
Trudność w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego			
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna			

2.7. Mieszkalnictwo.

Gmina Tworóg jako całość nie stanowi zwartego zespołu urbanistycznego. Poszczególne sołectwa wraz z ich zabudowaniami tworzą dwie odmienne grupy urbanistyczne. Pierwsza o charakterze pasmowym - oparta na głównym ciągu komunikacyjnym. Do tej grupy można zaliczyć sołectwa Boruszowice-Hanusek, Brynek, Tworóg, a także Koty. Druga grupa o tzw. satelitarnym powiązaniu; należą tu pozostałe sołectwa- Wojska, Połomia, Swiniowice, Nowa Wieś, Mikołeska. Charakter zwarty, zcentralizowany posiadają sołectwa Boruszowice-Hanusek, Brynek, Tworóg i Koty,

natomiast pozostałe posiadają charakter zabudowy ulicowej. Gmina charakteryzuje się zabudową jednorodzinną.

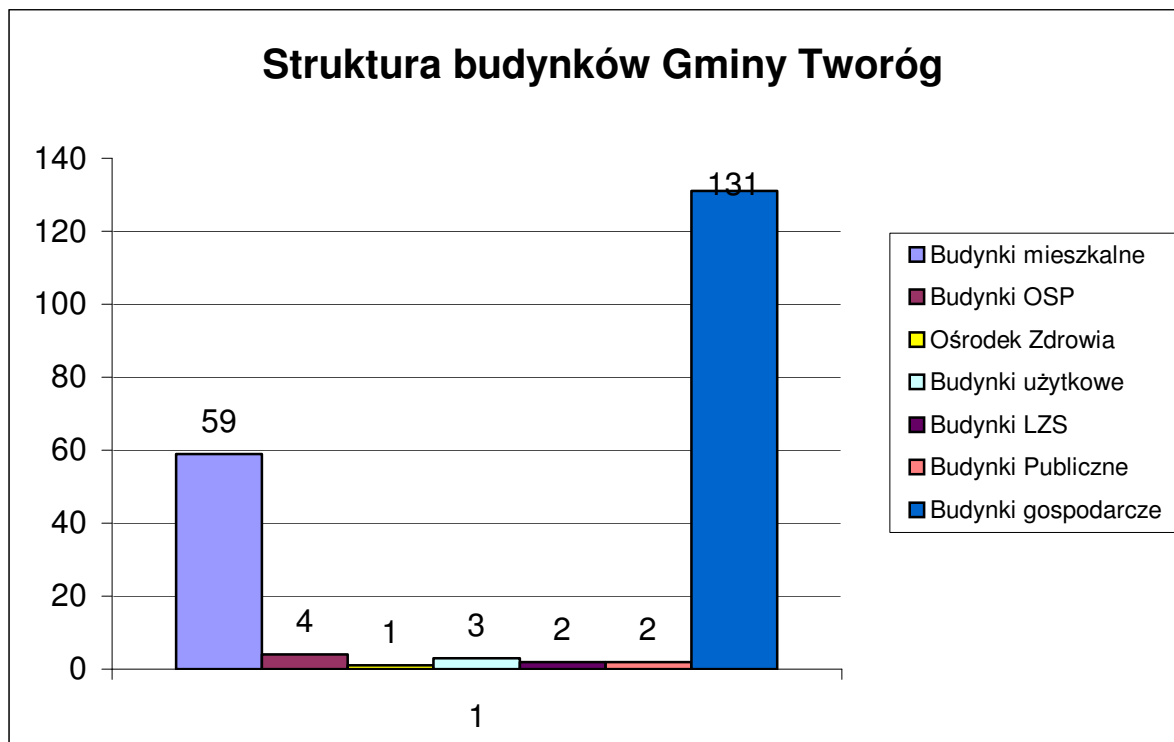
Większość mieszkańców utrzymuje się z pracy najemnej poza miejscem zamieszkania. Wyjątek stanowi tu Wojska gdzie duża część mieszkańców pracuje w rolnictwie. Zasoby mieszkaniowe gminy wynoszą 2159 mieszkań o łącznej powierzchni 179,9 tys m. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 83,3 m² , czyli 22 m² na osobę. Jest więc znacznie wyższa niż w woj. katowickim (58,4 m) oraz w całym kraju (59,9m). Przeciętna liczba izb w mieszkaniu 4,39 izb, liczba osób na mieszkanie 3,77 os., na izbę 0.83 osoby. W ciągu ostatnich lat obserwuje się nieznaczny przyrost substancji mieszkaniowej. W roku 1993 zasoby mieszkaniowe gminy wynosiły 2119 mieszkań o łącznej powierzchni 177,0 tys m.

Mieszkania komunalne stanowią 5% zasobów mieszkaniowych gminy (132 mieszkania). Znajdują się głównie w Tworogu, Boruszowicach i Hanusku. Większość budynków znajduje się w złym stanie technicznym i charakteryzuje się niskim standardem użytkowym. Część zasobów stanowi własność Nadleśnictwa Brynek, Zakładów Drobiarskich, PKP, Zakładów Drzewnych i innych osób prawnych.. Jednak największą część - ponad 90 % stanowi własność prywatna. W związku z tak dużym udziałem własności prywatnej w zasobie mieszkaniowym gminy, trudno jednoznacznie określić liczbę osób oczekujących na mieszkanie. Można ją jednak oszacować na podstawie wniosków o przydział mieszkania komunalnego. Liczba podań wynosi około 20. Liczba ta może wzrosnąć o liczbę nowo zawieranych małżeństw, liczbę osób mieszkających z rodzicami, a pragnących własnego mieszkania oraz liczbę mieszkańców innych gmin, chcących zamieszkać w Gminie Tworóg. Na podstawie tych szacunków można założyć, że liczba osób oczekujących na mieszkanie wynosi około 30.

Większość nowych terenów budowlanych znajduje się na gruntach prywatnych. Jednak około 15.89 15 ha stanowi własność gminy. Najwięcej 8.20 05 ha w Tworogu, Hanusku 3.55 23 ha, Świniowicach 1.04 43 ha; w Nowej Wsi 7 działek budowlanych. Wadą tych nieruchomości jest ich duże rozproszenie - nie stanowią one (z nielicznymi wyjątkami) zwartych obszarów o powierzchni umożliwiającej racjonalne ich wykorzystanie. Wyjątek stanowi tu teren wokół osiedla mieszkaniowego "CHEMIK", gdzie może powstać osiedle domków szeregowych lub bloki wielorodzinne.

Tablica 22. Formy własności istniejące na terenie Gminy Tworóg.

Rodzaj własności	Powierzchnia w ha
Lasy państwowe	9.272
Mienie gminy	291.4877
Własność kościelna	6
Własność prywatna w tym lasy prywatne	2.431
Skarb Państwa w tym Agencji Nieruchomości Rolnych	2888.08
Własność spółdzielcza	32

Tablica 23. Liczba budynków gminnych.

2.8 Bezpieczeństwo publiczne.

2.8.1. Ochrona przeciwpożarowa.

Na obszarze Gminy Tworóg występuje szczególne zagrożenie pożarowe, spowodowane istnieniem zwartego kompleksu leśnego oraz zagrożenie skażeniem środowiska, wynikające z ustanowionej decyzją Wojewody trasy do przewozu paliw płynnych

z Boronowa, jak również z przewożenia specyficznych produktów Zakładów Tworzyw Sztucznych "Nitron ERG" z Krupskiego Młyna.

W Gminie znajduje się Ochotnicza Straż Pożarna, która posiada swoje jednostki w Tworogu, Kotach, Wojsce, Świniowicach, Boruszowicach - Hanusku. Ogółem skupia 12 strażaków. Dysponuje następującym sprzętem specjalistycznym: 12 samochodów pożarniczych, w tym 4 lekkie, 12 motopomp. Ogólnie jakość sprzętu można ocenić jako średnią, jednak 35 letni samochód w Boruszowicach wymaga wymiany na nowszy typ. Sprawność bojową OSP ocenić można jako bardzo dobrą. Poważnym niebezpieczeństwem są duże pożary, które wymagają współdziałania wielu jednostek straży pożarnej oraz szybkiego przepływu informacji. Dlatego Gmina Tworóg wyposaża wszystkie jednostki w pierwszej kolejności (1993) w nowoczesne radiotelefony, natomiast w 1995 roku w Radiowy System Sterowania Syrenami Alarmowymi Straży Pożarnych i OC służący do zdalnego włączania syren alarmowych w remizach i obiektach OC. Wszystkie jednostki wchodzi w skład Krajowego Systemu Ratowniczo - Gaśniczego. W ramach ochrony p/poż w 1995 roku uruchomiono przy Nadleśnictwie Brynek lądowisko dla śmigłowców, których zadaniem jest patrolowanie kompleksów leśnych oraz wczesne wykrywanie pożarów (szczególnie w okresie letnim).

2.8.2. Ochrona przed powodzią.

Na obszarze Gminy Tworóg brak jest kompleksowego planu w zakresie ochrony przed powodzią. Wykonywane są wyłącznie bieżące renowacje rowów melioracyjnych i innych. Na terenie sołectwa Brynek znajduje się zbiornik wodny o powierzchni 5,6 ha, który pełni funkcję zbiornika retencyjnego.

2.8.3. Policja

W gminie znajduje się posterunek policji. Ogólnie stan porządku publicznego w gminie należy uznać za dobry. Władze Gminy utrzymują posterunek policji (opłaty za wodę, ścieki, ogrzewanie).

2.8.4. Urządzenia obsługi ogólnej.

W celu zaspokajania potrzeb mieszkańców, uchwałą Rady Gminy Tworóg powołano Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. , który swą działalnością obejmuje:

- Administrację i eksploatację zasobów mieszkaniowych Gminy Tworóg.
- Eksploatację urządzeń dostarczających wodę.
- Eksploatację oczyszczalni ścieków w Tworogu i kanalizacji.
- Wywóz nieczystości stałych i płynnych.
- Wiele prac drogowych oraz związanych z utrzymaniem porządku na terenie gminy.

- Usługi brukarskie, transportowe, budowlane, dystrybucji gazu bezprzewodowego i wiele innych.

2.9. Infrastruktura techniczna.

2.9.1. Zaopatrzenie w wodę.

Jeśli chodzi o zaopatrzenie w wodę pitną, stopień zwodociągowania Gminy Tworóg znajduje się na wysokim poziomie i wynosi 95%. Do sieci wodociągowej podłączonych jest ok. 7370 mieszkańców. Tylko dwa przysiółki: Pusta Kuźnica i Osiek, jak również niewielka część sołectwa Brynek nie są przyłączone do sieci wodociągowej.

Zaopatrzenie w wodę odbywa się z lokalnych sieci wodociągowych, które bazują na własnych ujęciach wód głębinowych:

- UW Tworóg – dla sołectw Tworóg, Koty, Nowa Wieś, Brynek
- UW Wojska – dla sołectw Wojska i Jasiona
- UW Połomia – dla sołectwa Połomia
- UW Mikołeska – dla sołectwa Mikołeska
- UW Boruszowice – dla sołectw Boruszowice i Hanusek.

Wodociąg obejmujący swym zasięgiem Tworóg, Koty, Brynek i Nową Wieś posiada dodatkowo zasilanie w wodę z magistrali Ø 500/1000 mm ze stacji uzdatniania wody Tarnowskie Góry, z której pobierane może być 63 m³/h.

Na terenach nie objętych systemem zaopatrzenia w wodę mieszkańcy zaopatrują się z własnych ujęć – studni.

Stan techniczny ujęć i stacji uzdatniania wody jest dobry, jedynie na terenie sołectwa Boruszowice konieczna jest modernizacja ujęcia oraz budowa stacji uzdatniania wody.

Według Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, na terenie Gminy Tworóg zlokalizowano 10 powierzchniowych ujęć wód podziemnych. Są to ujęcia porowo – szczelinowo – kawernowe serii węglanowej triasu.

Tablica 24. Produkcja wody w metrach sześciennych na dobę.

Lp.	Ujęcie wody w miejscowości	Produkcja wody w m³ / dobę
1.	Tworóg	500
2.	Wojska	200
3.	Połomia	120
4.	Mikołeska	20
5.	Boruszowice	380

2.10. Komunikacja

Istniejący obecnie układ komunikacyjny ma charakter pasmowo – promienisty. Zdominowany jest on przez drogę krajową relacji Katowice – Poznań, przebiegającą przez sołectwa Boruszowice – Hanusek, Brynek, Tworóg. Taka sytuacja ma bardzo niekorzystny wpływ na wartości środowiskowo – ekologiczne m.in. dlatego, że droga:

- ❑ przecina doliny rzeczne, traktowane w planie zagospodarowania przestrzennego jako chronione ciągi ekologiczne,
- ❑ rozdziela kompleksy leśne,
- ❑ narusza kompozycję wieloprzestrzenną zespołu pałacowo – parkowego w Brynku,
- ❑ rozdziela jednostkę osadniczą Hanusek.

W sołectwach Wojska, Połomia i Świniowice funkcjonuje układ drogowy o charakterze pętlicowym, który uznaje się za wystarczający – zaspokaja potrzeby wynikające z powiązań istniejących pomiędzy jednostkami. Wadą jest jedynie brak połączenia Świniowic i Wojski.

Ogólny stan głównych dróg w Gminie i ich oznakowanie można uznać za średni. Znacznie gorszy stan nawierzchni występuje na drogach wiejskich gruntowych i z tzw. podbudową. Szacuje się, że znaczna poprawa jakości dróg wymaga poniesienia nakładów około 3 mln. zł. Dotychczasowe nakłady na remonty i utrzymanie dróg wynosiły około 20-50 tys. zł. Na obszarze Gminy dotkliwie odczuwalny jest również brak miejsc parkingowych, szczególnie strzeżonych. W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie wszystkich dróg z terenu gminy. Transport zbiorowy odbywa się 4 liniami autobusowymi. Linia 129, łącząca Tarnowskie Góry -Tworóg - Krupski Młyn. Linia 143, łącząca Tarnowskie Góry - Tworóg- Nową Wieś oraz linia 180 łącząca Wojskę- Wielowieś - Świniowice - Tworóg- Tarnowskie Góry. Linie te obsługiwane są przez MZKP z siedzibą w Tarnowskich Górach. Niezależnie od tych linii mieszkańcy mogą korzystać z linii PKS, zapewniającej połączenie z Lublińcem, Katowicami, Gliwicami. Mieszkańcy Boruszowic, Hanuska, Brynka i Tworoga mogą również korzystać z komunikacji PKP, jednak ta w ostatnich latach została poważnie ograniczona. Brak natomiast połączenia linią MZKP z Pustą Kuźnicą.

Tablica 25. Stan systemu komunikacji.

DROGI	NUMER DROGI	NAWIERZCHNIA	STAN
Krajowe	DK 11	Asfalt	Dobry
Wojewódzkie	907	Asfalt –ok. 15,6 km	Dobry
Powiatowe	2352*, 2901, 2902*, 2903, 2905*, 3209, 3211, 3212, 3214*, 3215*, 3235*	Asfalt – ok. 45 km	Wymagający całkowitej modernizacji
Gminne	<p>Miejscowość: Tworóg Ul. Asnyka, Dębowa, Głowackiego, Graniczna, Grunwaldzka, Górna, Jankowskiego, Kochanowskiego, Kolejowa, Kopernika, Kościelna, Kasińskiego, Krótka, Leśna, Lipowa, Karola Miarki, Mickiewicza, Młyńska, Nowa, Polna, Puławskiego, Reja, Składowa, Skośna, Słoneczna, Słowackiego, Spokojna, Sosnowa, Szkolna, Wąska, Prosta, Równoległa, Brzozowa, Jodłowa, Wierzbowa, Plac Wolności,</p> <p>Boruszowice : Jasna, Jedności, Łączności, Nowy Świat, Szkolna, Batalionów Chłopskich, Obrońców Pokoju, Sosnowa, Składowa, Braci Wolko, Cicha,</p> <p>Połomia: Ul. Tylina, Niepodległości, Pokoju, Wyzwolenia, Słoneczna, Miła,</p> <p>Wolska : Ul. Kolonia Podlesie, Kol. Ameryk, Poznańska, Zakładowa</p> <p>Świniowice : ul. Leśna, Strażacka, Szkolna, Wykierz, Młyńska</p> <p>Nowa Wieś: Ul. Brynkowska, Leśniczówka, Piaskowa, Tylina, Wrzosowa,</p>	<p>Ogółem dróg gminnych i powiatowych jest ok. 132,7 km, w tym o nawierzchni Utwardzonej 89km Szutrowej 43,7 km</p>	Dobry

DROGI	NUMER DROGI	NAWIERZCHNIA	STAN
	Słonecznikowa, Stokrotek, Chabrowa, Fiołkowa, Makowa, Borówkowa, Jagodowa, Poziomkowa, Malinowa, Grzybowa, Wiśniowa, Jeżynowa, Zacisze, Koty: Ul. Klonowa, Łąkowa, Leśna, Lubliniecka, Ogrodowa, Piaskowa, Polna, Sikorek, Sosnówka, Starowiejska, Stawowa, Szkolna, Szpaków, Topolowa, Pusta Kuźnica, Wiejska, Wesoła Przysiółek Koty Hanusek: Ul. Bolesława Chrobrego, Ciołkowskiego, Mieszka I, Piastów, Saperów, Strzelecka, Ks. S. Łysika, Brynek: Ul. Boczna, Grabowa, Kasztanowa, Kolejowa, Wiejska, Zakładowa, Zamkowa, Mikołeska		

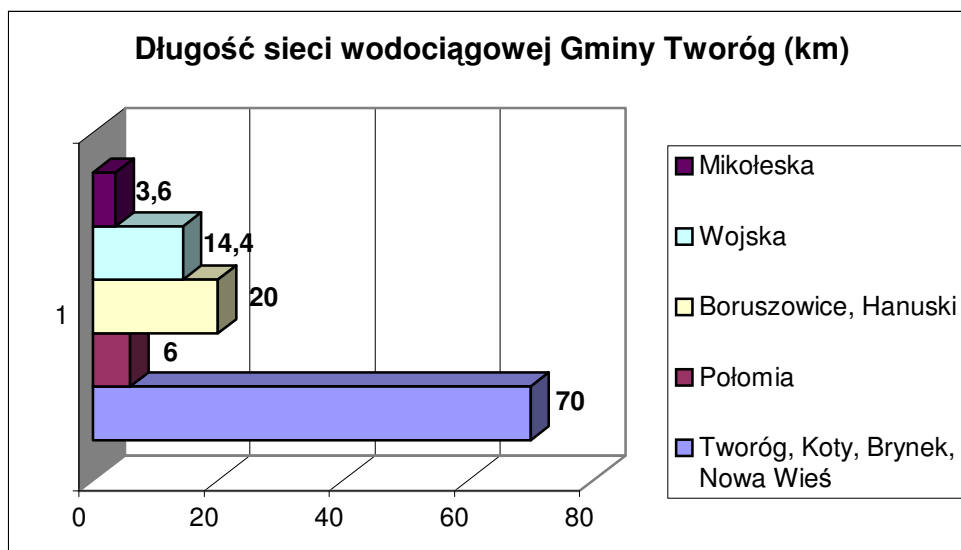
* droga o tym numerze prowadzi przez więcej niż jedną gminę.

2.11. Sieć wodociągowa

Gmina Tworóg posiada sieć wodociągową , której eksploatacją zajmuje się Zakład Usług Komunalnych, z wyjątkiem dwóch przysiółków - Pusta Kuźnica i Osiek. Woda ujmowana jest z własnych ujęć wód głębinowych. Powiązania systemowe występują z miastem Tarnowskie Góry poprzez magistralę Ø 500/1000 mm.

Długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 114 km.

Tablica 26. Długość sieci wodociągowej Gminy Tworóg.

Ogólny stan sieci wodociągowej na terenie Gminy jest dobry za wyjątkiem sieci w sołectwach Boruszowice – Hanuski. Znajduje się tu sieć wykonana z rur azbestowo – cementowych na długości 3,15 km i stalowych na długości 16,85 km. Sieć ta nadaje się do całkowitej wymiany. Wg danych Zakładu Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Tworogu do wymiany przewidziana jest także część sieci rur PCV na terenie sołectwa Wojska - z uwagi na dużą ilość awarii.

Sieci do wymiany:

- rury azbestowo – cementowe – 3,15 km
- rury stalowe – 16,85 km
- rury PCV – 7 km

Kanalizacja sanitarna

Całkowita długość sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy wynosi 25,2 km, w tym:

- ❑ sołectwo Tworóg – 19,2 km
- ❑ sołectwo Koty – 6 km

Natomiast ilość przykanalików włączonych do sieci kanalizacyjnej wynosi 299 szt., a ich łączna długość ok. 4,5 km.

Kanalizacja sanitarna wykonana jest z rur PCV, PE, a jej stan techniczny jest dobry.

Kanalizacja deszczowa

Długość istniejącej aktualnie na terenie Gminy Tworóg kanalizacji deszczowej wynosi ok. 15,5 km, w tym:

- ❑ Tworóg – 6,35 km
- ❑ Koty – 0,85 km

- ❑ Brynek – 0,9 km
- ❑ Wojska – 2,0 km
- ❑ Świniowice – 0,95 km
- ❑ Połomia – 0,3 km
- ❑ Boruszowice – 1,68 km
- ❑ Hanusek – 2,0 km
- ❑ Mikołeska – 0,47 km.

Stan techniczny kanalizacji deszczowej jest zadowalający.

Wody deszczowe z pozostałych ulic odpływają do przydrożnych rowów, a następnie do pobliskich cieków.

2.12. Oczyszczanie ścieków komunalnych.

Na terenie gminy, w Tworogu od 1995 roku działa mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków typu SBR o przepustowości 2379 m³ / d. W założeniu miała ona oczyszczać ścieki z sołectw Tworóg, Koty, Nowa Wieś , Brynek, Boruszowice - Hanusek i Potępa oraz gminy Krupski Młyn .Obecnie jest ona obciążona w 28 %.

Osady ściekowe z oczyszczalni gromadzone są na poletkach osadowych na jej terenie i okresowo (co 4 lata) wywożone i wykorzystywane do rekultywacji nieczynnego składowiska odpadów w Tworogu. Większość mieszkańców gminy posiada zbiorniki bezodpływowe, z których nieczystości często odprowadzane są nielegalnie do rowów, kanalizacji deszczowej lub na pola. Długość kanalizacji w gminie wynosi 25,2 km. Do wykonania jest około 50 km.

Odpady

Do 1995 odpady z terenu gminy składowane były na nielegalnym wysypisku w Tworogu, obecnie rekultywowanym. Od 1996 roku, w wyniku podjęcia porozumienia komunalnego z gminami Pyskowice, Toszek, Rudziniec, Zbrostawice odpady komunalne deponowane są na składowisku w Pyskowicach. Usługami wywozowymi objęte są wszystkie sołectwa gminy. Jednocześnie uchwałą Rady Gminy ogłoszono obowiązek bezpiecznego składowiska odpadów komunalnych we wszystkich gospodarstwach, z których około 84 % wyposażonych jest łącznie w 2100 sztuk standardowych pojemników 110 dm³ . Poza tym na terenie gminy rozstawione jest 10 kontenerów SM 110, 23 kontenery na szkło i 29 kontenerów na odpady wielkogabarytowe.

2.13. Zagospodarowanie przestrzenne.

Istniejący układ osadniczy oraz strukturę i rozmieszczenie głównych funkcji gminy cechują prawidłowe relacje przestrzenne między terenami otwartymi i zainwestowanymi.

Centrum Gminy stanowi Tworóg i wraz z miejscowościami Brynek, Hanusek i Koty tworzy pasmowy układ osiedleńczy, który wraz z historycznie ukształtowanymi założeniami urbanistycznymi zespołu pałacowo – parkowego w Brynku i zabudową mieszkaniową tych miejscowości rozwijał się wzdłuż głównej drogi na trasie Katowice – Poznań.

Pozostałe miejscowości, a więc: Boruszowice, Mikołeska, Połomia, Świniowice, Wojska oraz Nowa Wieś Tworoska – pozostają w układzie satelitarnym w stosunku do ośrodka centralnego Tworoga.

Centrum Gminy Tworóg.

Miejscowość Tworóg skupia na swoim terenie siedzibę władz gminy, gminne ośrodki: zdrowia, oświaty i kultury. Obecny stan publicznej przestrzeni Tworoga posiada wiele cech składających się na poprawne funkcjonowanie centrum: historyczność zabudowy i układu urbanistycznego, miejsce wymiany dóbr, usług i informacji. Brakuje jednak czytelnego wydzielenia przestrzeni centralnej integrującej mieszkańców gminy. Wiąże się to z koniecznością rozbudowy i modernizacji obiektów usług cenotwórczych i towarzyszących, zmianą organizacji ruchu (segregacja ruchu kołowego w centrum, piesze pasaże handlowe, rynek), jak również nadania przestrzeni centralnej reprezentacyjnego, szczególnego znaczenia – dbałość o wyraz architektoniczny, detale, dobry klimat i jakość najważniejszego wnętrza urbanistycznego gminy.

Podstawowe cechy struktury Gminy Tworóg:

- o Wysokie walory przyrodniczo – krajobrazowe kompleksów leśnych (najwyższy w województwie wskaźnik lesistości obszaru gminy).
- o Dominacja terenów nie zainwestowanych (otwartych).
- o Ciągłość ekosystemów przyrodniczych wyznaczonych dolinami cieków wodnych.
- o Czytelność układów osadniczych: pasmowy i satelitarny.
- o Charakterystyczny dla gminy układ pasmowy części centralnej.
- o Przewaga terenów zabudowy niskiej, jednorodzinnej (dominacja prywatnej własności).
- o Historyczne wartości kulturowe – zabytkowe założenia urbanistyczne, zespoły kubaturowe oraz obiekty objęte ochroną i opieką konserwatorską.
- o Tranzytowy układ głównych ciągów komunikacyjnych.

W strukturze funkcjonalno – przestrzennej gminy wyraźnie dominują tereny otwarte a wśród nich dwa rodzaje użytków :

- Leśne – ponad 71%
- Pól uprawnych – 15%

Pod względem potencjału biologicznego ekosystemów przeważają ekosystemy o najwyższej aktywności biologicznej – lasy z łąkami i wodami.

2.13.1. Konflikty przestrzenne Gminy Tworóg.

Grupa istotnych konfliktów dotyczących organizacji przestrzennej gminy:

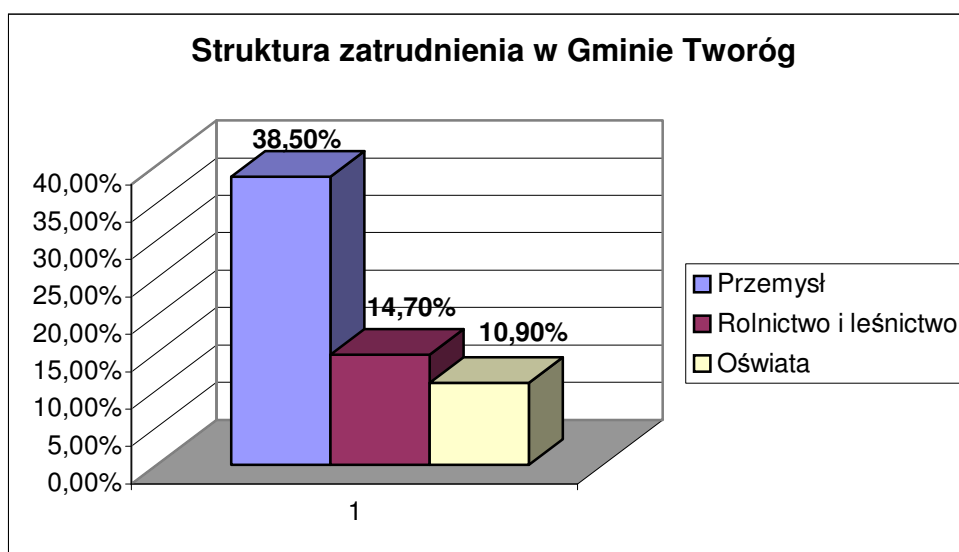
- Konflikty przestrzenne wynikające z przeciążenia komunikacyjnego – ruch tranzytowy Katowice – Poznań, prowadzony drogą krajową DK – 11.
- Przerwanie ciągłości powiązań przyrodniczych (doliny rzeczne), spowodowanych konfliktową lokalizacją zabudowy.

Błędne ukształtowanie w planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Tworóg niektórych terenów mieszkaniowych w postaci nadmiernie wydłużonych ulicówek np. Wojska, Świniowice.

2.14. Rynek pracy.

Przemysł w gminie w przeważającej części stanowią zakłady związane z rolnictwem, przetwórstwem i leśnictwem. Struktura zatrudnienia przedstawia się następująco.

Tablica 27. Struktura zatrudnienia Gminy Tworóg.

W gminie zarejestrowanych jest 384 firm. Przeważają firmy usługowe i handlowe – w zakresie budownictwa, transportu, wszelkich napraw. Na terenie Gminy Tworóg istnieją

podmioty branży hotelarsko- gastronomicznej: „Dworek Myśliwski”(w Brynku) i „Adler” (w Tworogu).

Wiele firm i osób prawnych znajduje się w złej sytuacji materialnej. Przy stale rosnącym stopniu bezrobocia, pogłębia się bezrobocie wśród ludzi młodych, dotyczy to głównie absolwentów szkół zawodowych, średnich i wyższych.

Do największych zakładów pracy należą:

- PROVIMI POLSKA Tworóg
- Nadleśnictwo Brynek
- GS Tworóg
- Drewtar Sp. z o.o. Tworóg
- CARTEX Boruszowice
- Bank Spółdzielczy w Tworogu

Tablica 28 Struktura zatrudnienia w poszczególnych gałęziach gospodarki w latach 1998- 2003.

Lp.	Branża	1998	2000	2002	2003
1.	Leśnictwo	88	101	83	73
2.	Gastronomia	20	20	20	22
3.	Produkcja	300	247	228	318
4.	Handel	107	71	73	78

Źródło: opracowanie własne.

3. Finansowanie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg.

<p>Łączna wartość zadań inwestycyjnych ujętych w Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg na lata 2005 – 2013 wynosi:</p> <p>54.573.000,00 zł</p> <p>słownie złotych: pięćdziesiąt cztery miliony pięćset siedemdziesiąt trzy tysiące</p>

Podporządkowując się cyklowi budżetowania w Unii Europejskiej główne zadania zostały zaplanowane w następujący sposób:

- na lata 2005-2006 - 12.806.167 zł
- na lata 2007-2013 - 41.766.833 zł.

Oznacza to, że w bieżącym cyklu budżetowym średnie roczne wydatki inwestycyjne wynoszą 6.403.083 zł, natomiast w następnym okresie 5.966.690 zł

Stosownie do programu rozwoju Gminy - najwyższe wydatki inwestycyjne przypadają na lata 2006 - 2007 i wynoszą odpowiednio 9.848.5000 zł i 7.878.500 zł rocznie. W roku 2005, nakłady na inwestycje zaplanowane zostały na stosunkowo niskim poziomie 2.957.557 zł, co wynika z faktu, Gminy Tworóg realnie ocenia możliwości wsparcia finansowego z środków Unii Europejskiej. Plany na rok 2005 są także ograniczone z uwagi na trwające prace nad przygotowaniem niezbędnych dokumentacji technicznych i projektowych i uzyskaniem decyzji o warunkach realizacji przyszłych inwestycji.

Aby określić dopuszczalny poziom realizacji inwestycji, konieczna jest analiza budżetu Gminy Tworóg.

Tablica 29: Budżet Gminy Tworóg (w PLN)

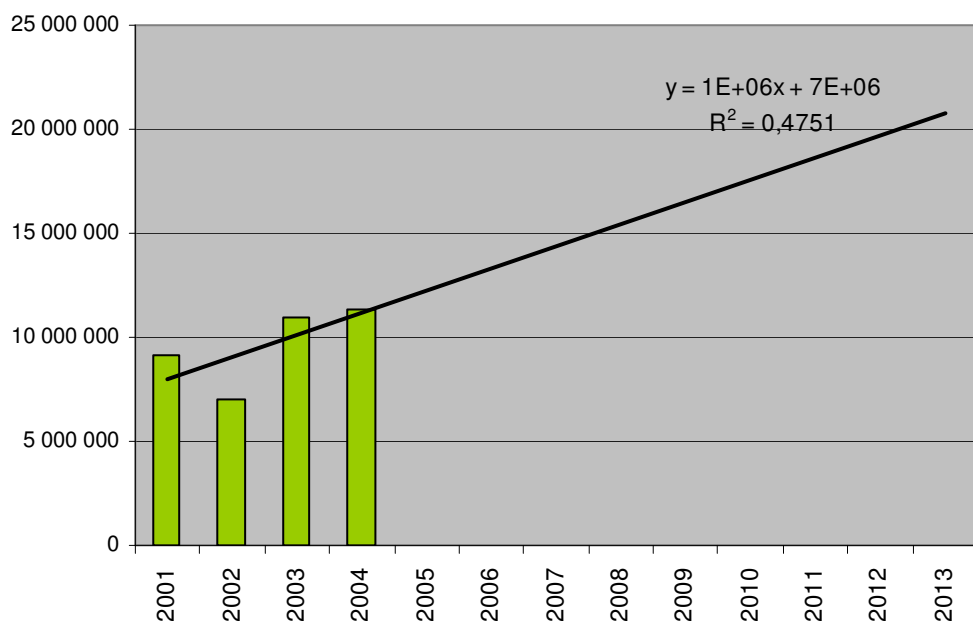
wyszczególnienie	2001	2002	2003	30.09.2004	plan 2004
Dochody	9 143 129	5 271 179	10 949 761	8 675 570	11 379 306
Wydatki	9 122 362	4 924 815	11 949 263	7 950 008	12 006 189
- wydatki inwestycyjne	8 442 529	4 717 627	9 611 315	7 697 122	11 103 300
- wydatki majątkowe	679 833	207 188	2 337 948	252 886	902 889
Nadwyżka / Deficyt	20 767	346 364	-999 502	725 562	-626 883
Finansowanie	158 164	505 733	1 307 385	323 883	319 000
Przychody	408 164	619 173	2 563 420	518 883	544 000
Rozchody	250 000	113 440	1 256 035	195 000	225 000

Źródło: opracowanie własne.

O stabilności budżetu decyduje przede wszystkim struktura dochodów. W roku 2004 dochody własne (najbardziej stabilne i bezpieczne w budżecie gminy) stanowić będą około 58% łącznych dochodów. Subwencje (oświatowe, wyrównawcze, równoważące) stanowią blisko 39%. Natomiast dotacje na zadania celowe wynoszą około 3% dochodów budżetowych Gminy.

W oparciu o wyniki historyczne i budowane na tej bazie linie trendu z współczynników najmniejszych kwadratów, określone zostały prognozy budżetu na lata 2005-2013. Dane historyczne zostały wypłaszczone dla roku 2002, w którym w sposób nieproporcjonalny, i co ważne incydentalny, zmalały dochody i wydatki budżetowe.

Tablica 30: Prognoza dochodów Gminy Tworóg (linia regresji) w PLN

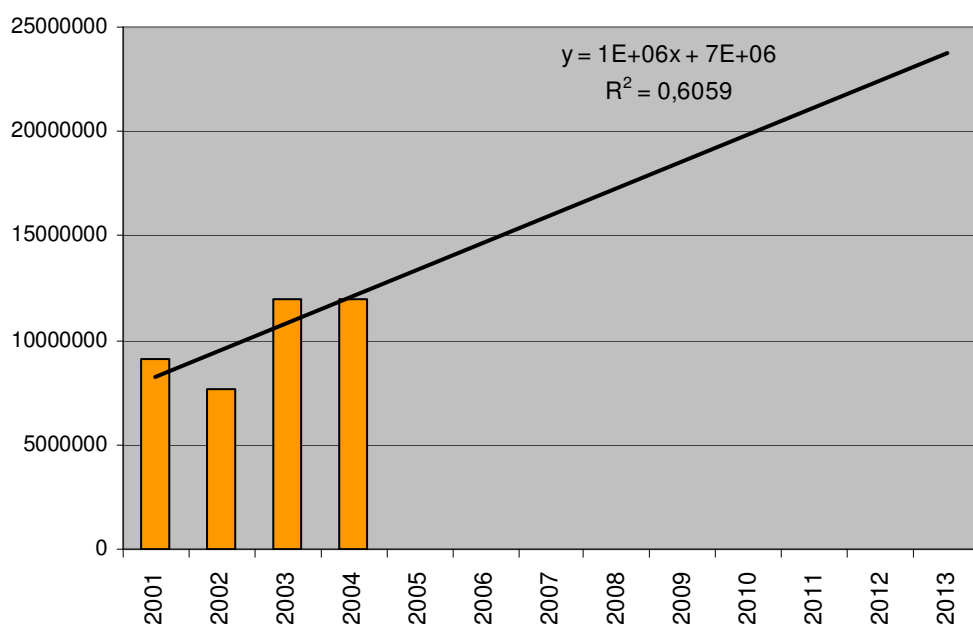

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego wynika, że do końca 2013 roku dochody gminy (na skutek rozwoju gospodarczego, w tym inwestycji gminnych) mogą być podwojone w stosunku do roku 2003. Przewiduje się, że dochody budżetowe na w roku 2013 powinny przekroczyć 20 milionów złotych.

Wydatki gminy w prognozie sięgają 23 milionów złotych. Przez cały okres przewiduje się utrzymanie a nawet zwiększanie (w wartościach bezwzględnych) deficytu budżetowego. Pozwoli to na utrzymanie wysokiego tempa inwestycyjnego Gminy.

Tablica 31: Prognoza wydatków Gminy Tworóg (linia regresji) w PLN

Źródło: opracowanie własne.

Zważywszy na fakt, że wielkość całego rocznego budżetu Gminy Tworóg w początkowym okresie inwestycyjnym wynosić będzie około 12, – 14,0 mln zł rocznie, należy stwierdzić, że plan rozwoju Gminy jest bardzo ambitny. Plan ten – chociaż jest dopasowany do potrzeb mieszkańców Gminy – to jednak zdecydowanie przekracza możliwości finansowe budżetu Gminy bez jego zasilenia środkami zewnętrznymi.

W latach 2001-2004 stosunek inwestycji (wraz z zakupami inwestycyjnymi) do wydatków ogółem przedstawiał się następująco:

Tablica 32: Wskaźnik inwestycji gminnych (stosunek wydatków majątk. do wyd. ogółem)

lata	2001	2002	2003	2004
wskaźnik inwestycji	7,5%	4,2%	19,6%	7,5%

Źródło: opracowanie własne

Jak widać, wyjątkowy pod względem nakładów inwestycyjnych był rok 2003. Jednak tak istotny przyrost wynikał z uzyskania przez Gminę dofinansowania do zadania pod nazwą: Kanalizacja sanitarna Gminy. Zadanie to było realizowane w ramach programu Sapard.

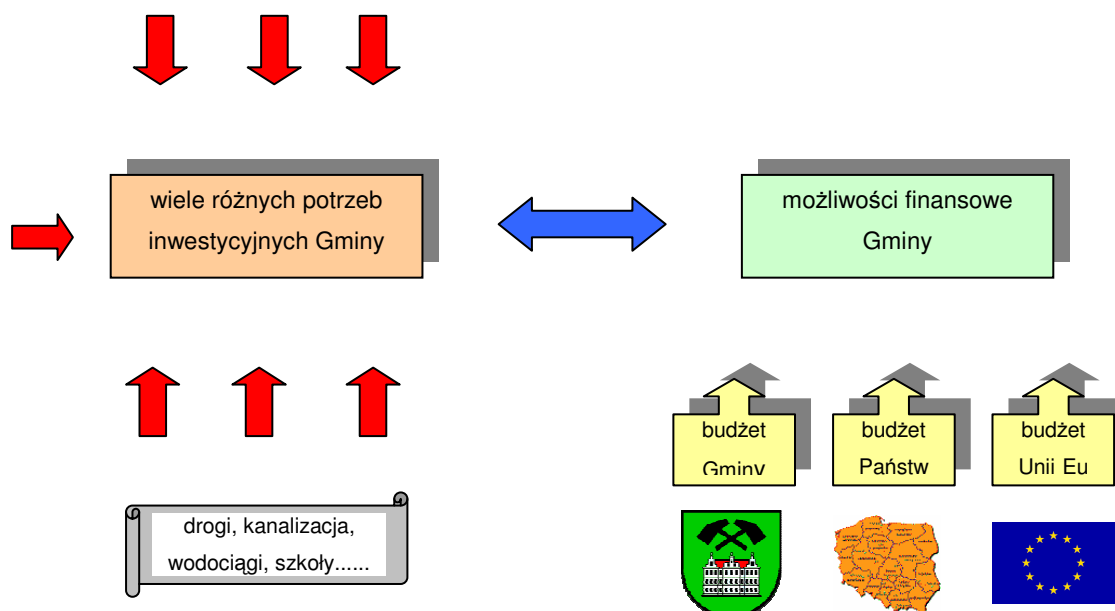
Gdyby przyjąć konieczność realizacji wszystkich zadań inwestycyjnych zaplanowanych na lata 2005-2013 z własnych środków gminy, wówczas roczny wskaźnik inwestycji wynosiłby blisko 70%, co oczywiście nie jest realne do wykonania.

Tak więc konieczne jest podjęcia równie ambitnych, trudnych i pilnych działań zmierzających do pozyskania zewnętrznych środków finansowych, współfinansujących realizację wszystkich inwestycji. Jest to niezbędny warunek przyspieszenia rozwoju tego terenu. Jest to także warunek realizacji tak wielu zadań inwestycyjnych o ogromnych – jak na możliwości Tworoga – nakładach finansowych.

W tym miejscu należy podkreślić, że plan zadań inwestycyjnych opracowany został na bazie oceny dwóch biegunów kierunkowych:

- a) priorytetów inwestycyjnych Gminy,
- b) maksymalizacji wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowych.

Tablica 33: Schemat potrzeb i możliwości gminy

Źródło: opracowanie własne.

Dzięki takiemu podejściu otwiera się szanse maksymalnego wykorzystania dostępnych źródeł finansowania inwestycji. Każde działanie, każdy projekt ma bowiem zapewnione odpowiednie zasoby dla jego realizacji.

Tak postawione cele finansowane będą z różnych źródeł, a mianowicie z:

- budżetu Gminy,
- budżetu Państwa,
- funduszy Unii Europejskiej.

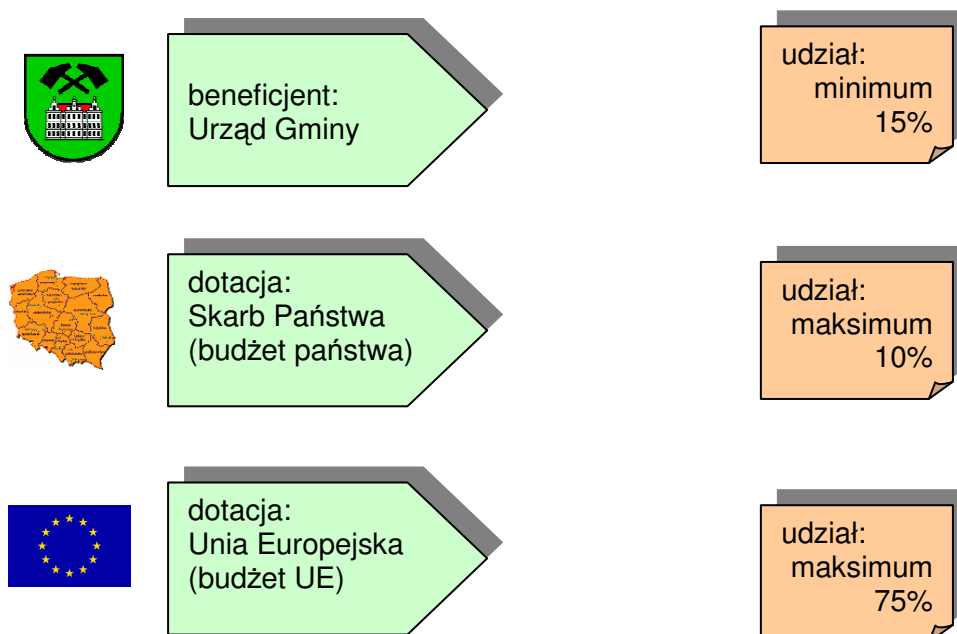
Poniżej, w układzie tabelarycznym przedstawione zostały źródła finansowania projektów inwestycyjnych. Założono, że w latach 2005 – 2013 wydatki inwestycyjne w łącznej kwocie 54.573.000 zł. pokryte będą w :

- **17,10% - ze środków Budżetu Gminy, co stanowi 9.333.450,00 zł,**
- **9,75% ze środków Budżetu Państwa, co stanowi 5.322.300,00 zł,**
- **73,14% ze środków Unii Europejskiej, co stanowi 39.917.250,00 zł.**

Przyjęte w ten sposób proporcje źródeł finansowania projektów inwestycyjnych podporządkowują się aktualnie obowiązującym regulacjom dotyczącym udziału własnego w wydatkach na inwestycje.

Maksymalne i minimalne udziały w przedsięwzięciu realizowanym w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) przedstawiają się w następujący sposób:

Tablica 34: Schemat udziału podmiotów w finansowaniu zadań w ramach ZPORR

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawiony powyżej schemat odnosi się wyłącznie do Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Nie jest on jedynym nośnikiem środków finansowych przeznaczonych na inwestycje. Dlatego też skonstruowane projekty finansowe określone niniejszym Planem Rozwoju Lokalnego nie zachowują tych ograniczeń. Niemniej jednak program jest dominującym źródłem pozyskiwania środków zewnętrznych.

Tablica 35: Wartość inwestycji ujętych w PRL według lat i źródeł finansowania (w PLN)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	RAZEM
wolne środki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
wartość nakładów inwestycyjnych	2 957 667	9 848 500	7 878 500	6 635 833	6 262 500	7 014 167	5 314 167	5 264 167	3 397 500	54 573 000
Źródła finansowania										
środki własne	443 650	1 987 275	1 436 775	1 377 875	939 375	1 052 125	797 125	789 625	509 625	9 333 450
dotacje z budżetu państwa	295 767	924 850	757 850	618 583	626 250	701 417	531 417	526 417	339 750	5 322 300
kredyty / pożyczki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
dotacje Unii Europejskiej	2 218 250	6 936 375	5 683 875	4 639 375	4 696 875	5 260 625	3 985 625	3 948 125	2 548 125	39 917 250
Udziały w finansowaniu inwestycji										
udział środków własnych	15,00%	20,18%	18,24%	20,76%	15,00%	15,00%	15,00%	15,00%	15,00%	17,10%
udział środków budżetu państwa	10,00%	9,39%	9,62%	9,32%	10,00%	10,00%	10,00%	10,00%	10,00%	9,75%
udział kredytów / pożyczek	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
udział środków Unii Europejskiej	75,00%	70,43%	72,14%	69,91%	75,00%	75,00%	75,00%	75,00%	75,00%	73,14%

Źródło: opracowanie własne.

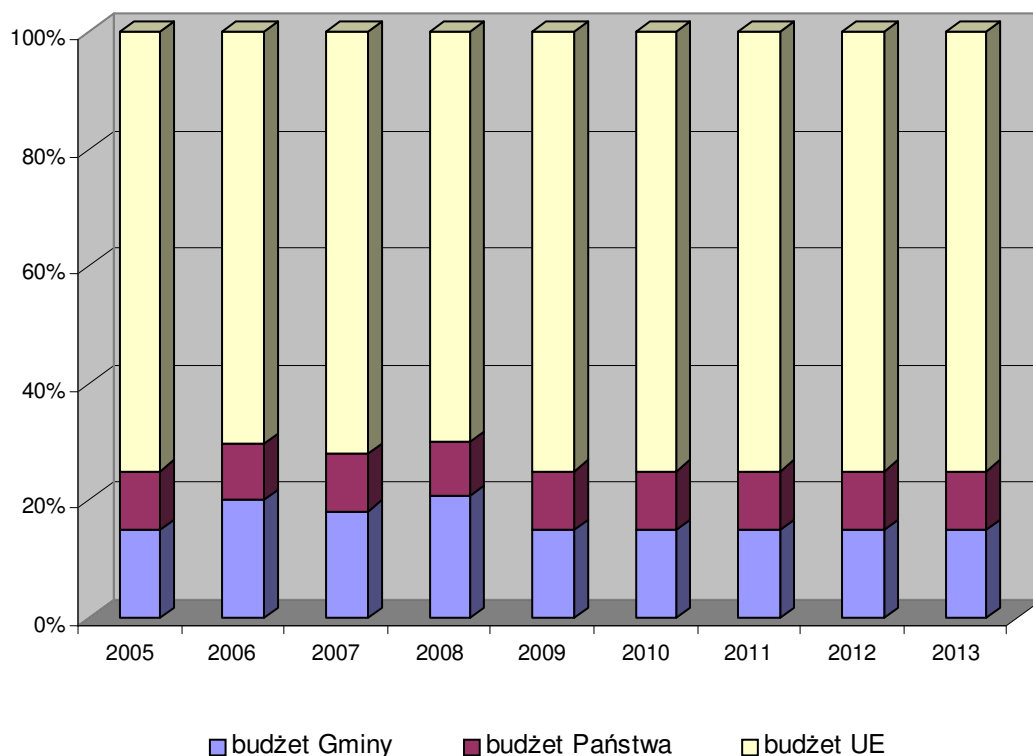
Założona w Planie kwota dofinansowania ze środków ZPORR jest bardzo wysoka, ale zgodna z unijnymi uregulowaniami prawnymi, z których wynika możliwości ubiegania się o 75% kosztów kwalifikowanych poszczególnych przedsięwzięć. Fakt, że plan przewiduje udział środków unijnych na poziomie 73,14% oznacza, że gmina realnie ocenia własne możliwości finansowe i możliwości wsparcia z środków unijnych. Nie jest oczywiście stałą zasadą, że każdy projekt uzyskuje dofinansowanie w maksymalnej wysokości. Wręcz przeciwnie, zwiększony udział własny beneficjenta programu jest szczególnie pożądanym. Podyktowane jest to przede wszystkim faktem ograniczonych środków na dotacje (im większy udział beneficjenta w finansowaniu przedsięwzięcia, tym więcej innych projektów może być dofinansowanych) oraz względy psychologicznej i finansowej odpowiedzialności beneficjenta za trafność projektu.

Ponadto trzeba także zauważyć, że część projektów realizowanych będzie z innych programów oraz z własnych środków Gminy. W ten sposób w łącznej ocenie nakładów inwestycyjnych spada udział funduszy unijnych na korzyść funduszy własnych.

Przedstawiając założenia inwestycyjne kierowano się stopniem atrakcyjności projektu pod względem tzw. wartości dodanej, efektów ekonomicznych a także efektów społecznych. Uwzględniając te uwarunkowania, należało bliższej analizie poddać możliwości finansowe samego budżetu Gminy, pod kątem możliwości przyjęcia przez niego alternatywnie – w sytuacji koniecznej - do sfinansowania kwoty wyższej niż zakładane 17,10% ogólnych kosztów inwestycyjnych.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg zakłada odciążenie budżetu lokalnego poprzez wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowych. O ile w roku 2004 inwestycje finansowane były głównie z budżetu gminy, o tyle już w roku 2005 udział środków gminy w inwestycji powinien obniżyć się do poziomu 15,00% wartości inwestycji (kosztów kwalifikowanych). W kolejnych latach udział własny gminy w finansowaniu przedsięwzięć inwestycyjnych powinien wahać się w przedziale od 15,00% do 20,76%, przy czym dominantę wyznacza wskaźnik 15-procentowego udziału Gminy w nakładach inwestycyjnych.

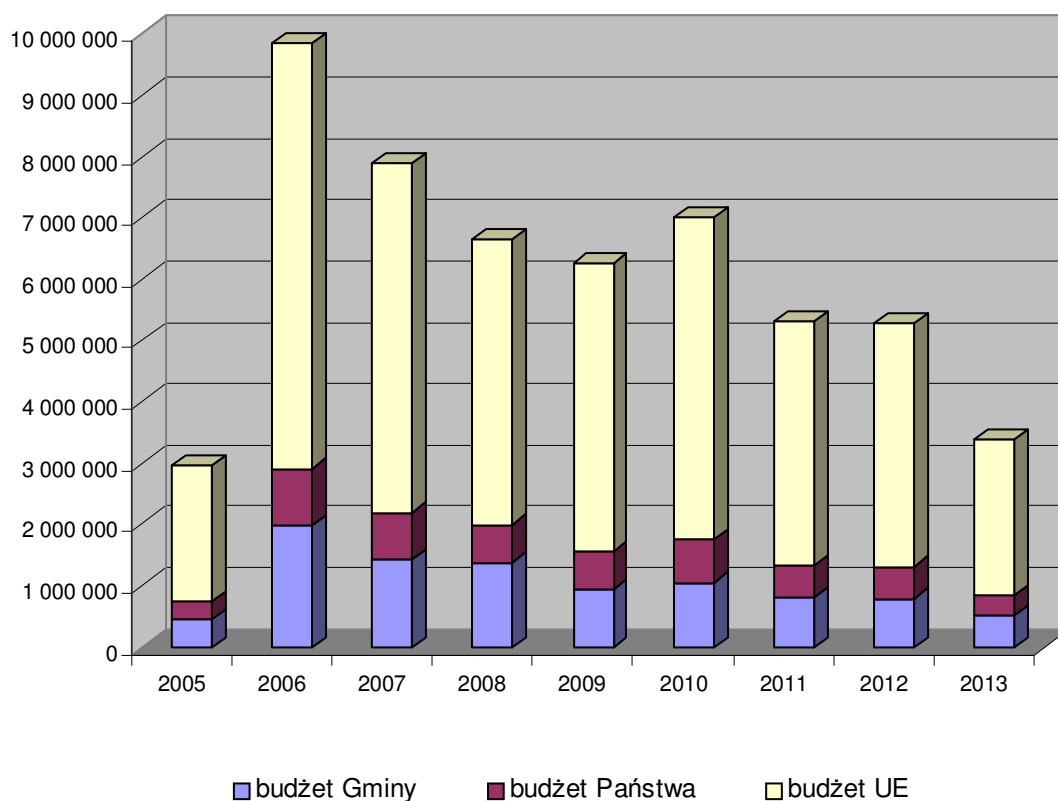
Tablica 36: Struktura finansowania projektów inwestycyjnych – udział procentowy

Źródło: opracowanie własne.

Należy podkreślić, że odciążenie budżetu gminy nie będzie skutkowało spadkiem wartości inwestycji. Wręcz przeciwnie, w roku 2005 planuje trzykrotnie większe wydatki na inwestycje, niż w roku poprzednim, przy czym zasadniczym źródłem finansowania będą środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej.

Przy maksymalizacji wdrażania projektów, poziom nakładów na inwestycje będzie kulminacyjny w latach 2006-2008. W kolejnych latach nastąpi spadek wydatków, jednak w stosunku do roku bieżącego, ciągle będzie utrzymywał się na bardzo wysokim poziomie.

Tablica 37: Finansowanie projektów inwestycyjnych – udział wartościowy (w PLN)

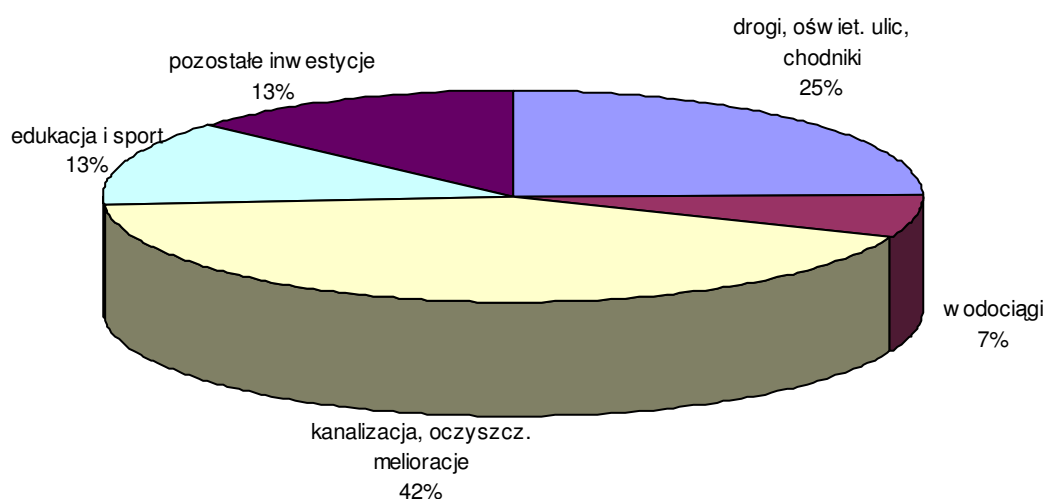
Źródło: opracowanie własne.

Struktura rzeczowa wydatków na inwestycje została tak skonstruowana, aby wszystkie najważniejsze dziedziny otrzymały adekwatne do potrzeb środki finansowe. Tak więc, największe wydatki przewidziane są na kanalizacje sanitarne, oczyszczalnie ścieków, melioracje rowów (42% łącznych nakładów na inwestycje). Mniej wydatków przewidziano na budowy i remonty dróg, oświetlenie ulic, remonty chodników (25% łącznych nakładów inwestycyjnych). Na trzecim miejscu znalazły się edukacja i sport oraz tzw. pozostałe inwestycje (po 13% łącznych nakładów inwestycyjnych). Stosunkowo najmniejszy udział przewidziano na realizację budowy wodociągów (7% udziału w nakładach ogółem), co jednak wynika z adekwatnie mniejszych potrzeb Gminy w tym zakresie.

Do inwestycji z grupy pozostałych z 13-procentowym udziałem w łącznych wydatkach inwestycyjnych zaliczają się:

- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja budynku Urzędu Gminy - Tworóg
- budowa Wiejskiego Domu Kultury
- rewitalizacja Rynku w Tworogu
- budowa traktu pieszo-rowerowego w Tworogu
- budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska
- budowa cmentarza komunalnego - Tworóg Koty
- wymiana okien, modernizacja c.o. Oraz termomodernizacja domu wielofunkcyjnego - Świniowice
- rozbudowa remizy strażackiej - Wojska
- generalne remonty budynków komunalnych
- czyszczenie oraz zagospodarowanie wokół stawu przy ul. Braci Wolko - Boruszowice
- wydanie folderu na temat Gminy Tworóg
- budowa sieci dróg rowerowych na terenie Gminy Tworóg
- modernizacja i rozbudowa kompleksów sportowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą

Tablica 38: Podział projektów inwestycyjnych – struktura procentowa

Źródło: opracowanie własne.

Najwyższe wydatki w kwocie 23 milionów złotych przeznaczono na budowę i remont kanalizacji sanitarnych, budowę oczyszczalni ścieków oraz melioracje rowów. Z tej kwoty Gmina planuje wydatkować z własnych środków prawie 3,5 miliona złotych.

Blisko 13,5 miliona złotych przewiduje się wydatkować na inwestycje drogowe, polegające na remoncie i budowie dróg, oświetleniu ulic, budowie i naprawie chodników, przebudowie skrzyżowań. Udział środków Gminy w tych przedsięwzięciach wyniesie około 2 milionów złotych.

W ujęciu wartościowym łączne nakłady na tzw. „zadania pozostałe” wynoszą 7.300 tys. zł. Z uwagi na specyfikę tych zadań takich jak:

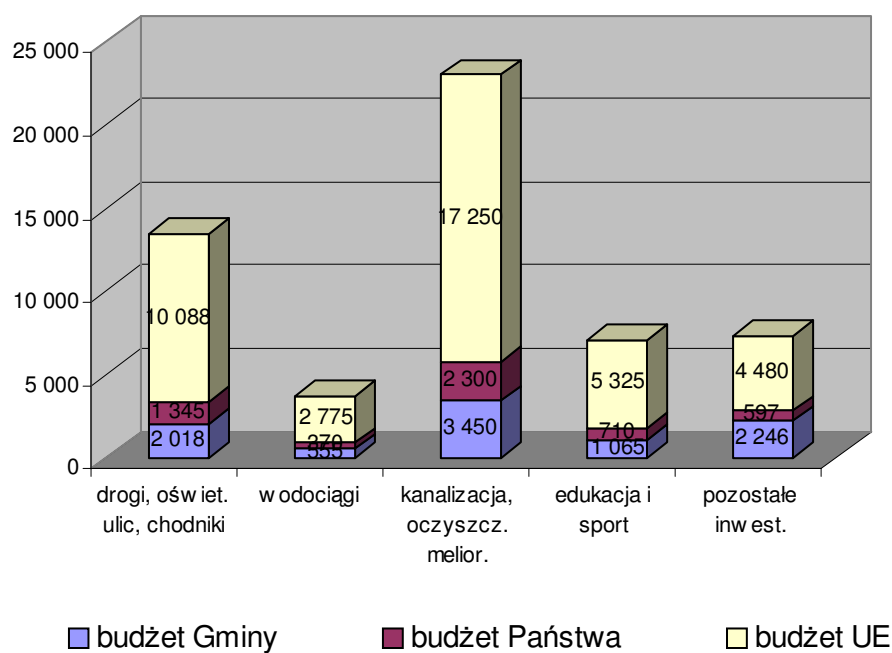
- trudności w możliwości pozyskania środków na niektóre cele,
- poszukiwanie innych źródeł wsparcia finansowego,

działania te – na tle pozostałych - w największym stopniu obciążają budżet Gminy Tworóg (2.246.000 zł, czyli 30,67% udziału w łącznych nakładach przeznaczonych na zadania pozostałe).

Edukacja i sport – to kwota 7,1 miliona złotych, z czego Gmina planuje pokryć kwotą własnych środków w wysokości 1 miliona złotych.

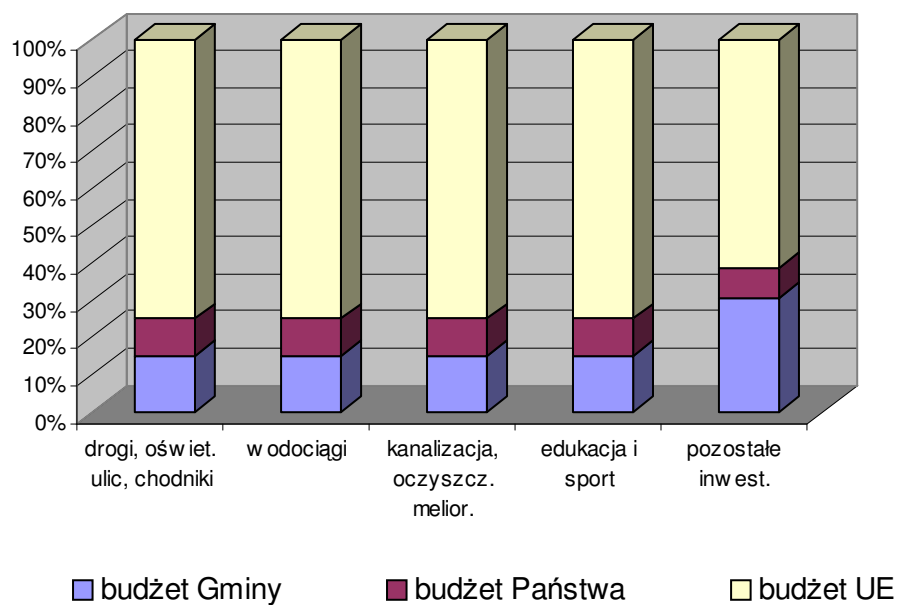
Wodociągi, to kwota 3,7 miliona złotych. Dla tych projektów Gmina zabezpieczy środki własne w wysokości 555 tys. zł.

Tablica 39: Projekty inwestycyjne wg źródeł finansowania i kierunków przeznaczenia w latach 2004-2013 (w tys. PLN)

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 40: Projekty inwestycyjne wg źródeł finansowania i kierunków przeznaczenia w latach 2004-2013 (udział procentowy)

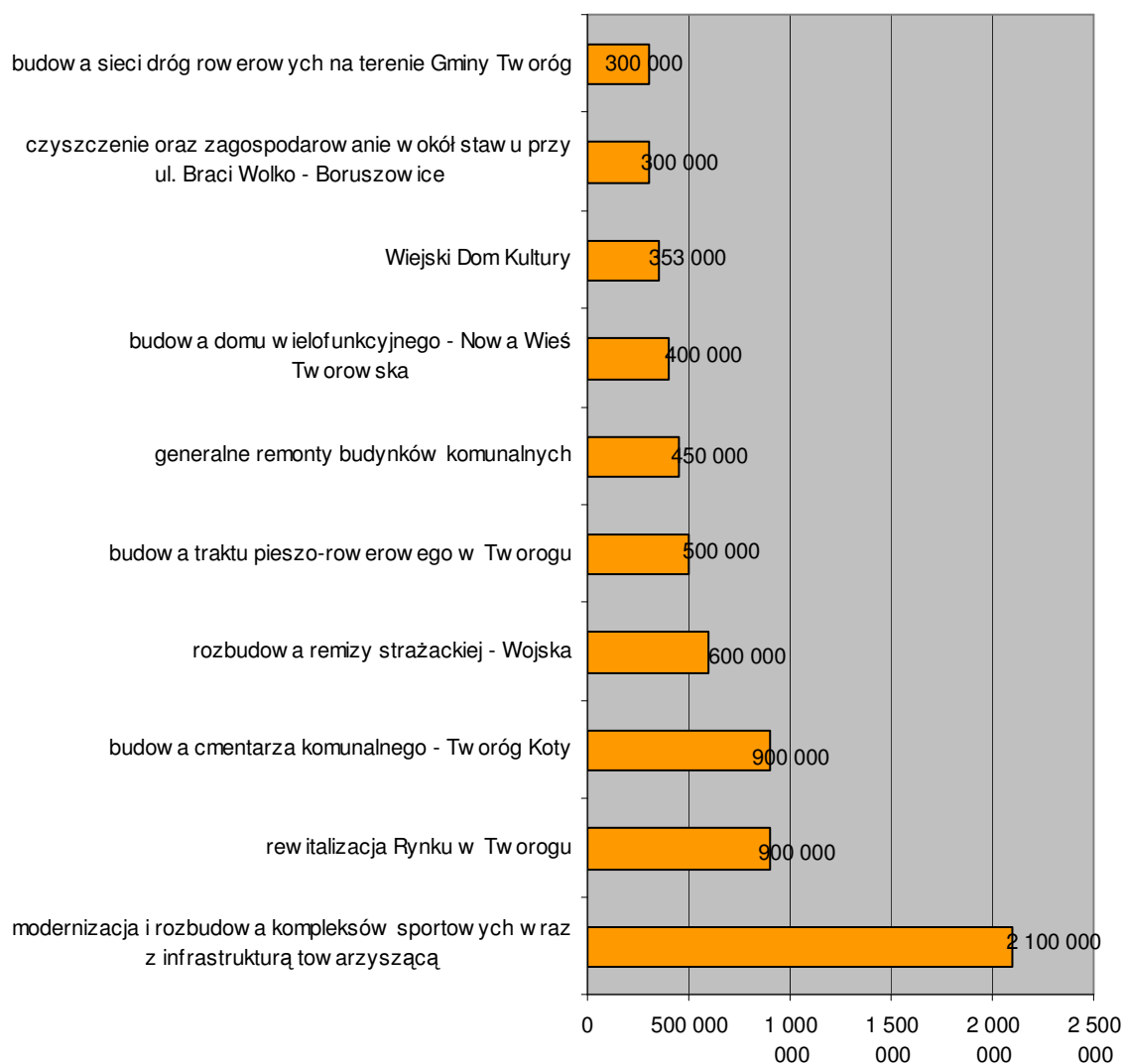

Źródło: opracowanie własne.

W kategorii zadań pozostałych na lata 2005 – 2013 ustalono 13 priorytetów. W tym największy projekt (o wartości 2.100.000 zł) jest w rzeczywistości zbiorem projektów polegających na rozbudowie i modernizacji kompleksów sportowych, wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Wydatki na ten cel stanowią 28,7% całej zapreliminowanej kwoty na projekty z kategorii zadań pozostałych. Kolejne projekty według ich wartości to:

- rewitalizacja Rynku w Tworogu (12,3% udziału w zadaniach pozostałych),
- budowa cmentarza komunalnego - Tworóg Koty (12,3% udziału w zadaniach pozostałych)
- rozbudowa remizy strażackiej – Wojska (8,2% udziału w zadaniach pozostałych),
- budowa traktu pieszo-rowerowego w Tworogu (6,8% udziału w zadaniach pozostałych),
- generalne remonty budynków komunalnych (6,1% udziału w zadaniach pozostałych),
- budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska (5,5% udziału w zadaniach pozostałych),
- Wiejski Dom Kultury (4,8% udziału w zadaniach pozostałych),
- czyszczenie oraz zagospodarowanie wokół stawu przy ul. Braci Wolko – Boruszowice (4,1% udziału w zadaniach pozostałych),
- budowa sieci dróg rowerowych na terenie Gminy Tworóg (4,1% udziału w zadaniach pozostałych),
- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja budynku Urzędu Gminy – Tworóg (3,4% udziału w zadaniach pozostałych),
- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja domu wielofunkcyjnego – Świniowice (3,4% udziału w zadaniach pozostałych),
- wydanie folderu na temat Gminy Tworóg (0,3% udziału w zadaniach pozostałych).

Tablica 41: Wyszczególnienie kategorii „pozostałe projekty inwestycyjne” wg kwot nakładów finansowych w latach 2004-2012 (w tys. PLN)

Źródło: opracowanie własne.

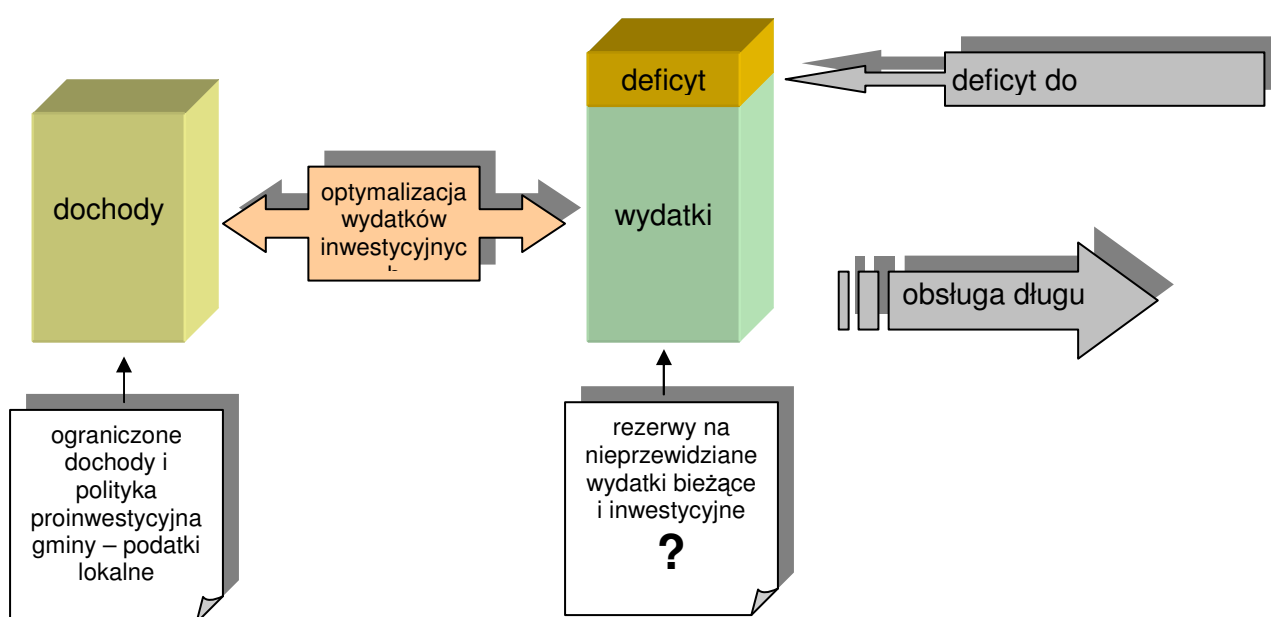
Projekcja zadań na lata 2005-2013 w każdym przypadku odnosi się do możliwości finansowych Gminy Tworóg. Dochody gminy na poziomie 10.949.761 za rok 2003 oraz prognoza na lata następne warunkują możliwości inwestycyjne. Ustalono, że nakłady na inwestycje (w rozumieniu środków własnych) w każdym roku będą wynosiły średni około 8% wydatków. Z tym, że największe obciążenie budżetu wystąpi w roku 2006 – wówczas wydatki własne gminy będą stanowiły blisko 15% wydatków ogółem. Przyjmuje się, że bezpieczny próg inwestycyjny w gminach wynosi do 16% wydatków. A zatem pozostawiono rezerwę 1-8 punktów procentowych, która w ujęciu kwotowym (od około 250 tys. zł do 1

miliona w każdym roku), może być uruchomiona w przypadku konieczności sfinansowania przez gminę części priorytetowych inwestycji, które ewentualnie nie znajdą zabezpieczenia w środkach zewnętrznych.

Wszystkie te działania projektowe miały na celu:

- zapewnienie właściwego finansowania wydatków bieżących gminy,
- obsługę długu,
- obniżenie deficytu budżetowego,
- ustalenie rezerwy na nieprzewidziane wydatki inwestycyjne.

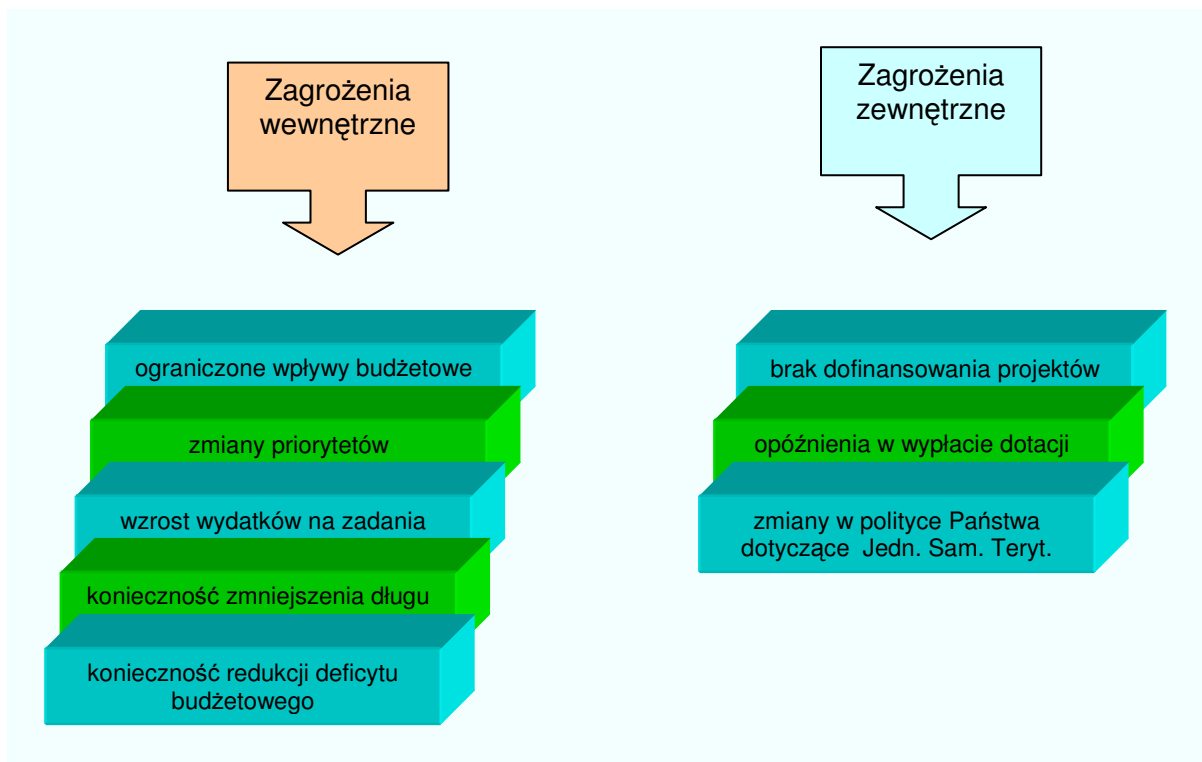
Tablica 42: Schemat projekcji budżetu gminy w kontekście optymalizacji wydatków inwestycyjnych

Źródło: opracowanie własne.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg jest niezwykle napięty. Należy sobie zdać sprawę, że stanowi on drogowskaz rozwoju gminy a jego realizacja jest bardzo ambitnym zadaniem. W każdym działaniu występuje szereg zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. Ich identyfikacja z całą pewnością przyczyni się do poprawy skuteczności działania gminy.

Tablica 43: Schemat oceny zagrożeń w projekcji zadań inwestycyjnych

Opis zagrożeń wewnętrznych:

Dochody własne gminy, subwencje i dotacje składają się na wpływy budżetowe. Specyfika tych dochodów jest tak zróżnicowana, że istnieje szereg zagrożeń dla realizacji wcześniej wyznaczonych celów. Polityka gminy ale i działania całego społeczeństwa lokalnego wpływają na poziom dochodów budżetowych

Gospodarka w skali mikro podlega szybszym zmianom aniżeli gospodarka ogólnokrajowa. Często – pod wpływem zachodzących zmian – konieczna jest weryfikacja i zmiana priorytetów inwestycyjnych. Takie zmiany, chociaż nierzadko niezbędne, powodują różnego typu perturbacje w zakresie przepływów finansowych. To oznacza, że jedno działanie może wymuszać całą serię niezbędnych zmian dostosowawczych.

W procesie ciągle zachodzących zmian, pojawiają się także potrzeby modyfikacji ustalonych wcześniej wydatków. Co gorsze dla decydentów, najczęściej istnieje konieczność zwiększenia wydatków w określonym celu a trudno jest wskazać możliwości ich redukcji. Szuka się więc źródeł pokrycia dla nowych wydatków, co zawsze powoduje zagrożenia budżetowe.

Gmina Tworóg posiada niski wskaźnik zadłużenia (relacja długu do dochodów). Istnieją więc możliwości zasilenia – w razie konieczności – budżetu gminy środkami zewnętrznymi pochodzącymi z kredytów bankowych. Bieżące zadłużenie Gminy i prognozy przedstawiają się następująco:

Tablica 44: Zadłużenie Gminy w tys. PLN

wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
kredyty długoterminowe	307	656	426	200	0	0	0	0	0	0
pożyczki długoterminowe	993	963	843	723	603	483	363	243	123	3
Razem zadłużenie	1300	1619	1269	923	603	483	363	243	123	3

Źródło: opracowanie własne.

W tej sytuacji wskaźnik zadłużenia na koniec 2005 roku wynosi około 11,2%, podczas gdy aktualnie dopuszczalny (po zmianach) wskaźnik zadłużenia wynosi 30%. Należy także zwrócić uwagę na fakt, że obecne zadłużenie gminy, zgodnie z umową, w dużej mierze ulegać będzie umorzeniu. Tak więc w rzeczywistości obciążenie budżetu z tytułu obsługi kredytowej jest jeszcze mniejsze.

Opis zagrożeń zewnętrznych:

Jedno z najważniejszych zagrożeń stanowi odmowa udzielenia dotacji na realizację przedsięwzięć. W takiej sytuacji konieczne będzie wykluczenie któregoś z zadań, tak aby priorytetowy i zaawansowany dokumentacyjnie projekt mógł być zrealizowany.

Duże znaczenie ma także cykl realizacji dopłat. Każde opóźnienie może spowodować poważne komplikacje dla budżetu Gminy.

Niewątpliwie najtrudniej przewidzieć zmiany w polityce państwa, odnoszące się do Jednostek Samorządu Terytorialnego. Zmiany w sposobie rozliczania zadań zleconych, cesja nowych zadań, zmiany oceny finansowej gmin, to tylko najważniejsze determinanty dla budżetu gmin.

Plan Rozwoju Lokalnego na lata 2005 –2013 jest kompilacją wielu aspektów funkcjonowania Gminy Tworóg. Odzwierciedla on część najważniejszych potrzeb – priorytetów inwestycyjnych gminy, które to potrzeby zostały spięte ramami ograniczającymi swobodne podejmowanie strategicznych decyzji. Ograniczenia te i zagrożenia zostały naświetlone, aby zdać sobie sprawę jak istotne znaczenie ma każdy element tego złożonego systemu. Plan ten jest więc kompromisem potrzeb i możliwości – kompromisem, który co istotne w miarę nowych uwarunkowań, będzie podlegał zmianom.

4. Planowane inwestycje w ramach ZPORR i Sektorowych Programów Operacyjnych na lata 2005 – 2006

W latach 2005 – 2006 w Gminie Tworóg zakłada się realizację następujących inwestycji:

a) budowa i remont dróg, oświetlenie ulic, remont i budowa chodników   - budowa i modernizacja dróg – Tworóg (2005-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- wymiana oświetlenia ulicznego – Tworóg (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,- kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Nowa Wieś Tworowska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,- budowa dróg gminnych - Koty oraz przysiółek Wesoła (2005-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- modernizacja oświetlenia ulicznego wraz z wykonaniem oświetlenia przy nowych budynkach - Koty oraz Wesoła (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- budowa chodników wzdłuż drogi – Świniowice (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- budowa dróg dojazdowych do pól – Połomia, Wojska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- budowa dróg oraz chodników – Połomia (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego – Wojska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- budowa i remont dróg i chodników – Brynek (2005-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania- doświetlenie ulicy kolejowej – Brynek (2006),

b) Wodociągi

- budowa sieci wodociągowej – przysiółek Pusta Kuźnica (2005),
- wymiana sieci wodociągowej – Boruszowice Hanusek (2006-2009) – zadanie na przełomie okresów budżetowania

c) Gazyfikacja – **zadania Górnośląskiej Spółki Gazownictwa w Zabrzu Spółka z o.o.**

- budowa gazociągu w przysiółku Pusta Kuźnica (2005-2006),
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Świniowice (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania

d) Kanalizacja sanitarna, oczyszczalnia ścieków, melioracje rowów

- budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie – Tworóg (2006-2007),
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Nowa Wieś Tworowska (2005-2009) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – dokończenie – Koty oraz przysiółek Wesoła (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Świniowice (2006),
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Połomia (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – Brynek (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – przysiółek Pusta Kuźnica (2005-2006),

e) Edukacja i sport

- remont więźby i wymiana pokrycia dachu w przedszkolu – Koty (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- modernizacja Szkoły Podstawowej – Tworóg (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- remont generalny przedszkola – Boruszowice (2005-2009) – zadane na przełomie okresów budżetowania,
- adaptacja poddasza w Szkole Podstawowej (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,

- wymiana okien, modernizacja c.o. termomodernizacja, wymiana podłogi w przedszkolu – Połomia (2005-2006),
- termomodernizacja budynku szkoły – Wojska (2005-2006),

f) pozostałe inwestycje

- budowa Wiejskiego Domu Kultury w Tworogu (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- rozbudowa remizy strażackiej – Wojska (2006-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- wydanie folderu na temat Gminy Tworóg (2006),
- budowa sieci dróg rowerowych na terenie Gminy Tworóg (2006),

5. Planowane inwestycje w ramach ZPORR i Sektorowych Programów Operacyjnych na lata 2007 – 2013

W latach 2007 – 2013 w Gminie Tworóg zakłada się realizację następujących inwestycji:

a) budowa i remont dróg, oświetlenie ulic, remont i budowa chodników

- budowa i modernizacja dróg – Tworóg (2005-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- przebudowa skrzyżowania z pełną infrastrukturą (2012),
- wymiana oświetlenia ulicznego – Tworóg (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Nowa Wieś Tworowska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa dróg gminnych - Koty oraz przysiółek Wesoła (2005-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania

- modernizacja oświetlenia ulicznego wraz z wykonaniem oświetlenia przy nowych budynkach - Koty oraz Wesola (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa chodników wzdłuż drogi – Świniowice (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa dróg dojazdowych do pól – Połomia, Wojska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa dróg oraz chodników – Połomia (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- wymiana oświetlenia ulicznego - dokończenie – Połomia (2008),
- kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego – Wojska (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa dróg i chodników – Wojska (2009),
- budowa i remont dróg i chodników – Brynek do Tworoga (2005-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa dróg i chodników – Boruszowice-Hanusek (2009),
- wymiana oświetlenia i doświetlenie ulic – Mikołeska (2008),
- remont dróg i budowa chodników – Mikołeska (2010-2013),

b) Wodociągi

- wymiana sieci wodociągowej – Boruszowice Hanusek (2005-2009) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa sieci wodociągowej – Mikołeska (2010-2013),

g) Gazyfikacja - **zadania Górnośląskiej Spółki Gazownictwa w Zabrze Spółka z o.o.**

- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Nowa Wieś Tworowska (2009-2010),
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Świniowice (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Połomia (2010-2013),
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Wojska (2010-2011),
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Boruszowice Hanusek (2010-2013),
- budowa gazociągu wraz z przyłączami domowymi – Mikołeska (2011-2013),

c) Kanalizacja sanitarna, oczyszczalnia ścieków, melioracje rowów

- budowa kanalizacji sanitarnej – Nowa Wieś Tworowska (2006-2009) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Nowa Wieś Tworowska (2006-2009) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – Świniowice (2010-2012),
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Połomia (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – dokończenie – Koty oraz przysiółek Wesoła (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- budowa kanalizacji sanitarnej – Połomia (2010-2013),
- budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią ścieków – Wojska (2010-2013),
- odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg – Wojska (2009-2013),
- budowa kanalizacji sanitarnej – Brynek (2006-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania
- budowa kanalizacji sanitarnej – Boruszowice Hanusek (2007-2010),
- budowa kanalizacji sanitarnej – Mikołeska (2010-2013),
- budowa kanalizacji deszczowej wraz z odwodnieniem terenu – Mikołeska (2010-2013),

d) Edukacja i sport

- modernizacja Szkoły Podstawowej – Tworóg (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- remont więźby i wymiana pokrycia dachu w przedszkolu – Koty (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja Szkoły Podstawowej – Tworóg (2008),
- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja przedszkola – Tworóg (2009),
- remont generalny Gminnego Ośrodka Kultury – Tworóg (2011),
- adaptacja poddasza w Szkole Podstawowej (2006-2008) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- wymiana okien, modernizacja c.o. w przedszkolu – Wojska (2008),
- budowa sali gimnastycznej – Wojska (2010-2012),
- wymiana okien, modernizacja c.o. i termomodernizacja Szkoły Podstawowej – Boruszowice (2009),
- remont generalny przedszkola – Boruszowice (2005-2009) – zadane na przełomie okresów budżetowania,

- budowa sali gimnastycznej w Szkole Podstawowej – Boruszowice (2008-2010),

e) pozostałe inwestycje

- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja budynku Urzędu Gminy – Tworóg (2011),
- rozbudowa ośrodka zdrowia – Tworóg (2012),
- budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska (2005-2007) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- budowa cmentarza komunalnego – Koty (2010),
- wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja domu wielofunkcyjnego – Świniowice (2009),
- rozbudowa remizy strażackiej – Wojska (2006-2010) – zadanie na przełomie okresów budżetowania,
- generalne remonty budynków komunalnych (2008),
- czyszczenie oraz zagospodarowanie wokół stawu przy ul. Braci Wolko – Boruszowice (2007),
- modernizacja i rozbudowa kompleksów sportowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (2007-2013),
- rewitalizacja Rynku w Tworogu (2009-2013),
- budowa traktu pieszo-rowerowego w Tworogu (2009-2013).

5.1. Pozostałe zadania

Poniższa lista prezentuje zadania przewidziane do realizacji na terenie Gminy Tworóg w miarę występowania wolnych środków finansowych:

- Montaż oświetlenia na ulicach Kolejowej i Kasztanowej w Brynku,
- Budowa drogi prowadzącej na teren Cegielni, wraz z jej oświetleniem,
- Budowa wodociągu w ulicy Zakładowej w Brynku,
- Budowa sali gimnastycznej, boiska i kortu dla Gimnazjum w Brynku,
- Aktualizacja oznaczeń dróg turystycznych,
- Budowa nowych tras rowerowych,
- Centrum obsługi ruchu turystycznego,

- Budowa basenu w Tworogu,
- Rozbudowa bazy rekreacyjnej przy zalewie w Brynku,
- Modernizacja mostów na rzekach Stoła i Graniczna Woda,
- Budowa drogi: łącznik Brynek – Nowa Wieś,
- Budowa drogi łączącej Boruszowice – Strzybnice i ul. Obrońców Pokoju,
- Budowa drogi łączącej Boruszowice – Pniowiec,
- Budowa sali gimnastycznych i szkoły podstawowej w Boruszowicach,
- Zagospodarowanie terenu leśnego w Boruszowicach (ul. Armii Krajowej) na tereny rekreacyjno-sportowe,
- Budowa dróg w Hanusku,
- Droga dojazdowa z Hanuska do gimnazjum,
- Rozbudowa przedszkola w Połomii (w związku z wydłużeniem godzin pracy),
- Przygotowanie terenu kaplicy w Połomii,
- Budowa lub zakup budynku dla młodzieży starszej zrzeszonej w LKS i rekrutowanej OSP dla innych zajęć, np. kursy językowe, internet, itp.,
- Budowa boisk sportowych w Połomii,
- Przygotowanie terenu pod centrum w Połomii,
- Zakończenie remontu oświetlenia oszczędnościowego na ulicy Słonecznej i nowych ulicach,
- Inwestycje w rowy odwadniające w Połomii,
- Połączenie ul. Polnej w Tworogu z ul. Brzeźnicką w Brynku,
- Budowa zalewu w dolinie rzeki Stoły w Tworogu,
- Wymiana samochodów OSP na nowe spełniające wymogi UE,
- Wymiana przestarzałego sprzętu OSP na spełniający wymogi UE.

6. Plan inwestycyjno - finansowy na lata 2005 – 2006 oraz 2007-2013

Tablica 45: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2005-2007 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2005			2006			2007		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
DROGI, OŚWIECENIE ULIC, CHODNIKI	x	13 450 000	202 500	135 000	1 012 500	458 750	305 833	2 293 750	376 250	250 833	1 881 250
budowa i modernizacja dróg - Tworóg	2005-2010	2 600 000	65 000	43 333	325 000	65 000	43 333	325 000	65 000	43 333	325 000
przebudowa skrzyżowania z pełną infrastrukturą	2012	700 000									
wymiana oświetlenia ulicznego - Tworóg	2005-2007	800 000	40 000	26 667	200 000	40 000	26 667	200 000	40 000	26 667	200 000
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Nowa Wieś Tworowska	2006-2008	600 000				30 000	20 000	150 000	30 000	20 000	150 000
budowa dróg gminnych - Koty oraz przysiółek Wesoła	2005-2010	1 500 000	37 500	25 000	187 500	37 500	25 000	187 500	37 500	25 000	187 500
modernizacja oświetlenia ulicznego wraz z wykonaniem oświetlenia przy nowych budynkach - Koty oraz Wesoła	2006-2007	450 000				33 750	22 500	168 750	33 750	22 500	168 750
budowa chodników wzdłuż drogi - Świnowice	2006-2008	350 000				17 500	11 667	87 500	17 500	11 667	87 500
budowa dróg dojazdowych do pól - Polomia, Wojska	2006-2008	500 000				25 000	16 667	125 000	25 000	16 667	125 000
budowa dróg oraz chodników - Polomia	2006-2008	900 000				45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000
wymiana oświetlenia ulicznego - dokończenie - Polomia	2008	150 000									
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Wojska	2006-2008	450 000				22 500	15 000	112 500	22 500	15 000	112 500
budowa dróg i chodników - Wojska	2009	1 100 000									
budowa i remont dróg i chodników - Brynek do Tworoga	2005-2008	1 600 000	60 000	40 000	300 000	60 000	40 000	300 000	60 000	40 000	300 000
doświetlenie ulicy kolejowej - Brynek	2006	550 000				82 500	55 000	412 500			
budowa dróg i chodników - Boruszowice-Hanusek	2009	600 000									
wymiana oświetlenia i doświetlenie ulic - Mikoleska	2008	400 000									
remont dróg i budowa chodników - Mikoleska	2010-2013	200 000									

Źródło: opracowanie własne

Tablica 46: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2008-2010 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
DROGI, OŚWIETLЕНИЕ ULIC, CHODNIKI	x	13 450 000	385 000	256 667	1 925 000	357 500	238 333	1 787 500	110 000	73 333	550 000
budowa i modernizacja dróg - Tworóg	2005-2010	2 600 000	65 000	43 333	325 000	65 000	43 333	325 000	65 000	43 333	325 000
przebudowa skrzyżowania z pełną infrastrukturą	2012	700 000									
wymiana oświetlenia ulicznego - Tworóg	2005-2007	800 000									
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Nowa Wieś Tworowska	2006-2008	600 000	30 000	20 000	150 000						
budowa dróg gminnych - Koty oraz przysiółek Wesola	2005-2010	1 500 000	37 500	25 000	187 500	37 500	25 000	187 500	37 500	25 000	187 500
modernizacja oświetlenia ulicznego wraz z wykonaniem oświetlenia przy nowych budynkach - Koty oraz Wesola	2006-2007	450 000									
budowa chodników wzdłuż drogi - Świnowice	2006-2008	350 000	17 500	11 667	87 500						
budowa dróg dojazdowych do pól - Polomia, Wojska	2006-2008	500 000	25 000	16 667	125 000						
budowa dróg oraz chodników - Polomia	2006-2008	900 000	45 000	30 000	225 000						
wymiana oświetlenia ulicznego - dokończenie - Polomia	2008	150 000	22 500	15 000	112 500						
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Wojska	2006-2008	450 000	22 500	15 000	112 500						
budowa dróg i chodników - Wojska	2009	1 100 000				165 000	110 000	825 000			
budowa i remont dróg i chodników - Brynek do Tworoga	2005-2008	1 600 000	60 000	40 000	300 000						
doświetlenie ulicy kolejowej - Brynek	2006	550 000									
budowa dróg i chodników - Boruszowice-Hanusek	2009	600 000				90 000	60 000	450 000			
wymiana oświetlenia i doświetlenie ulic - Mikołeska	2008	400 000	60 000	40 000	300 000						
remont dróg i budowa chodników - Mikołeska	2010-2013	200 000							7 500	5 000	37 500

Źródło: opracowanie własne

Tablica 47: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie drogownictwa na lata 2011-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
DROGI, OŚWIETLENIE ULIC, CHODNIKI	x	13 450 000	7 500	5 000	37 500	112 500	75 000	562 500	7 500	5 000	37 500
budowa i modernizacja dróg - Tworóg	2005-2010	2 600 000									
przebudowa skrzyżowania z pełną infrastrukturą	2012	700 000				105 000	70 000	525 000			
wymiana oświetlenia ulicznego - Tworóg	2005-2007	800 000									
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Nowa Wieś Tworowska	2006-2008	600 000									
budowa dróg gminnych - Koty oraz przysiółek Wesola	2005-2010	1 500 000									
modernizacja oświetlenia ulicznego wraz z wykonaniem oświetlenia przy nowych budynkach - Koty oraz Wesola	2006-2007	450 000									
budowa chodników wzdłuż drogi - Świnowice	2006-2008	350 000									
budowa dróg dojazdowych do pól - Polomia, Wojska	2006-2008	500 000									
budowa dróg oraz chodników - Polomia	2006-2008	900 000									
wymiana oświetlenia ulicznego -okończenie - Polomia	2008	150 000									
kompleksowa wymiana oświetlenia ulicznego - Wojska	2006-2008	450 000									
budowa dróg i chodników - Wojska	2009	1 100 000									
budowa i remont dróg i chodników - Brynek do Tworoga	2005-2008	1 600 000									
doświetlenie ulicy kolejowej - Brynek	2006	550 000									
budowa dróg i chodników - Boruszowice-Hanusek	2009	600 000									
wymiana oświetlenia i doświetlenie ulic - Mikołeska	2008	400 000									
remont dróg i budowa chodników - Mikołeska	2010-2013	200 000	7 500	5 000	37 500	7 500	5 000	37 500	7 500	5 000	37 500

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 48: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów na lata 2005-2007 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2005			2006			2007		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
WODOCIĄGI	x	3 700 000	135 000	90 000	675 000	56 250	37 500	281 250	56 250	37 500	281 250
budowa sieci wodociągowej - przysiółek Pusta Kuźnica	2005	900 000	135 000	90 000	675 000						
wymiana sieci wodociągowej - Boruszowice Hanusek	2006-2009	1 500 000				56 250	37 500	281 250	56 250	37 500	281 250
budowa sieci wodociągowej - Mikołeska	2010-2013	1 300 000									

Źródło: opracowanie własne

Tablica 49: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów na lata 2008-2010 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
WODOCIĄGI	x	3 700 000	56 250	37 500	281 250	56 250	37 500	281 250	48 750	32 500	243 750
budowa sieci wodociągowej - przysiółek Pusta Kuźnica	2005	900 000									
wymiana sieci wodociągowej - Boruszowice Hanusek	2006-2009	1 500 000	56 250	37 500	281 250	56 250	37 500	281 250			
budowa sieci wodociągowej - Mikołeska	2010-2013	1 300 000							48 750	32 500	243 750

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 50: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie wodociągów i gazyfikacji na lata 2011-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
WODOCIĄGI											
budowa sieci wodociągowej - przysiółek Pusta Kuźnica	x	3 700 000	48 750	32 500	243 750	48 750	32 500	243 750	48 750	32 500	243 750
wymiana sieci wodociągowej - Boruszowice Hanusek	2005	900 000									
budowa sieci wodociągowej - Mikołeska	2006-2009	1 500 000									
	2010-2013	1 300 000	48 750	32 500	243 750	48 750	32 500	243 750	48 750	32 500	243 750

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 51: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie kanalizacji na lata 2005-2007 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2005			2006			2007		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
KANALIZACJA, OCZYSZCZALNIE, MELIORACJE	x	23 000 000	0	0	0	530 625	353 750	2 653 125	575 625	383 750	2 878 125
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Tworóg	2006-2007	900 000				67 500	45 000	337 500	67 500	45 000	337 500
budowa kanalizacji sanitarnej - Nowa Wieś Tworowska	2007-2010	2 300 000							86 250	57 500	431 250
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Nowa Wieś Tworowska	2006-2009	750 000				28 125	18 750	140 625	28 125	18 750	140 625
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Koty oraz przysiółek Wesola	2006-2007	1 900 000				142 500	95 000	712 500	142 500	95 000	712 500
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Świniowice	2006	700 000				105 000	70 000	525 000			
budowa kanalizacji sanitarnej - Świniowice	2010-2012	2 100 000									
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Polomia	2006-2008	600 000				30 000	20 000	150 000	30 000	20 000	150 000
budowa kanalizacji sanitarnej - Polomia	2010-2013	1 950 000									
budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią ścieków - Wojska	2010-2013	4 200 000									
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Wojska	2009-2013	900 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Brynek	2006-2007	2 100 000				157 500	105 000	787 500	157 500	105 000	787 500
budowa kanalizacji sanitarnej - Boruszowice Hanusek	2007-2010	1 700 000							63 750	42 500	318 750
budowa kanalizacji sanitarnej - Mikołeska	2010-2013	1 700 000									
budowa kanalizacji deszczowej wraz z odwodnieniem terenu - Mikołeska	2010-2013	1 200 000									

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 52: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie kanalizacji na lata 2008-2010 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
KANALIZACJA, OCZYSZCZALNIE, MELIORACJE	x	23 000 000	208 125	138 750	1 040 625	205 125	136 750	1 025 625	621 375	414 250	3 106 875
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Tworóg	2006-2007	900 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Nowa Wieś Tworowska	2007-2010	2 300 000	86 250	57 500	431 250	86 250	57 500	431 250	86 250	57 500	431 250
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Nowa Wieś Tworowska	2006-2009	750 000	28 125	18 750	140 625	28 125	18 750	140 625			
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Koty oraz przysiółek Wesola	2006-2007	1 900 000									
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Świniowice	2006	700 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Świniowice	2010-2012	2 100 000							105 000	70 000	525 000
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Polomia	2006-2008	600 000	30 000	20 000	150 000						
budowa kanalizacji sanitarnej - Polomia	2010-2013	1 950 000							73 125	48 750	365 625
budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią ścieków - Wojska	2010-2013	4 200 000							157 500	105 000	787 500
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Wojska	2009-2013	900 000					18 000	135 000	27 000	18 000	135 000
budowa kanalizacji sanitarnej - Brynek	2006-2007	2 100 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Boruszowice Hanusek	2007-2010	1 700 000	63 750	42 500	318 750				63 750	42 500	318 750
budowa kanalizacji sanitarnej - Mikoleska	2010-2013	1 700 000							63 750	42 500	318 750
budowa kanalizacji deszczowej wraz z odwodnieniem terenu - Mikoleska	2010-2013	1 200 000							45 000	30 000	225 000

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 53: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworów w zakresie kanalizacji na lata 2011-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
KANALIZACJA, OCZYSZCZALNIE, MELIORACJE	x	23 000 000	471 375	314 250	2 356 875	471 375	314 250	2 356 875	366 375	244 250	1 831 875
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Tworów	2006-2007	900 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Nowa Wieś Tworowska	2007-2010	2 300 000									
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Nowa Wieś Tworowska	2006-2009	750 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - dokończenie - Koty oraz przysiółek Wesola	2006-2007	1 900 000									
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Świniowice	2006	700 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Świniowice	2010-2012	2 100 000	105 000	70 000	525 000	105 000	70 000	525 000			
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Polomia	2006-2008	600 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Polomia	2010-2013	1 950 000	73 125	48 750	365 625	73 125	48 750	365 625	73 125	48 750	365 625
budowa kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalnią ścieków - Wojska	2010-2013	4 200 000	157 500	105 000	787 500	157 500	105 000	787 500	157 500	105 000	787 500
odbudowa rowów melioracyjnych wraz z infrastrukturą drenarską oraz odwodnienie dróg - Wojska	2009-2013	900 000	27 000	18 000	135 000	27 000	18 000	135 000	27 000	18 000	135 000
budowa kanalizacji sanitarnej - Brynek	2006-2007	2 100 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Boruszowice Hanusek	2007-2010	1 700 000									
budowa kanalizacji sanitarnej - Mikoleska	2010-2013	1 700 000	63 750	42 500	318 750	63 750	42 500	318 750	63 750	42 500	318 750
budowa kanalizacji deszczowej wraz z odwodnieniem terenu - Mikoleska	2010-2013	1 200 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 54: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2005-2007 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2005			2006			2007		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
EDUKACJA I SPORT	x	7 100 000	68 500	45 667	342 500	256 000	170 667	1 280 000	46 000	30 667	230 000
modernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2006	1 150 000				172 500	115 000	862 500			
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2008	400 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja przedszkola - Tworóg	2009	250 000									
remont gminnego Ośrodka Kultury - Tworóg	2011	500 000									
adaptacja poddasza w Szkole Podstawowej	2006-2008	300 000				15 000	10 000	75 000	15 000	10 000	75 000
remont więźby i wymiana pokrycia dachu w przedszkolu - Koty	2005-2007	200 000	10 000	6 667	50 000	10 000	6 667	50 000	10 000	6 667	50 000
wymiana okien, modernizacja c.o. termomodernizacja wymiana podłogi w przedszkolu - Polomia	2005-2006	200 000	15 000	10 000	75 000	15 000	10 000	75 000			
wymiana okien, modernizacja c.o. w przedszkolu - Wojska	2008	150 000									
termomodernizacja budynku szkoły - Wojska	2005-2006	300 000	22 500	15 000	112 500	22 500	15 000	112 500			
budowa sali gimnastycznej - Wojska	2010-2012	1 400 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. i termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Boruszowice	2009	150 000									
remont gminnego przedszkola - Boruszowice	2005-2009	700 000	21 000	14 000	105 000	21 000	14 000	105 000	21 000	14 000	105 000
budowa sali gimnastycznej w Szkole Podstawowej - Boruszowice	2008-2010	1 400 000									

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 55: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2008-2010 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
EDUKACJA I SPORT	x	7 100 000	188 500	125 667	942 500	151 000	100 667	755 000	140 000	93 333	700 000
modernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2006	1 150 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2008	400 000	60 000	40 000	300 000						
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja przedszkola - Tworóg	2009	250 000				37 500	25 000	187 500			
remont generalny Gminnego Ośrodka Kultury - Tworóg	2011	500 000									
adaptacja poddasza w Szkole Podstawowej	2006-2008	300 000	15 000	10 000	75 000						
remont więźby i wymiana pokrycia dachu w przedszkolu - Koty	2005-2007	200 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. termomodernizacja wymiana podłogi w przedszkolu - Polomia	2005-2006	200 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. w przedszkolu - Wojska	2008	150 000	22 500	15 000	112 500						
termomodernizacja budynku szkoły - Wojska	2005-2006	300 000									
budowa sali gimnastycznej - Wojska	2010-2012	1 400 000							70 000	46 667	350 000
wymiana okien, modernizacja c.o. i termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Boruszowice	2009	150 000				22 500	15 000	112 500			
remont generalny przedszkola - Boruszowice	2005-2009	700 000	21 000	14 000	105 000	21 000	14 000	105 000			
budowa sali gimnastycznej w Szkole Podstawowej - Boruszowice	2008-2010	1 400 000	70 000	46 667	350 000	70 000	46 667	350 000	70 000	46 667	350 000

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 56: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie edukacji i sportu na lata 2011-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
EDUKACJA I SPORT	x	7 100 000	145 000	96 667	725 000	70 000	46 667	350 000	0	0	0
modernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2006	1 150 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Tworóg	2008	400 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja przedszkola - Tworóg	2009	250 000									
remont generalny Gminnego Ośrodka Kultury - Tworóg	2011	500 000	75 000	50 000	375 000						
adaptacja poddasza w Szkole Podstawowej	2006-2008	300 000									
remont więźby i wymiana pokrycia dachu w przedszkolu - Koty	2005-2007	200 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. termomodernizacja wymiana podłogi w przedszkolu - Polomia	2005-2006	200 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. w przedszkolu - Wojska	2008	150 000									
termomodernizacja budynku szkoły - Wojska	2005-2006	300 000									
budowa sali gimnastycznej - Wojska	2010-2012	1 400 000	70 000	46 667	350 000	70 000	46 667	350 000			
wymiana okien, modernizacja c.o. i termomodernizacja Szkoły Podstawowej - Boruszowice	2009	150 000									
remont generalny przedszkola - Boruszowice	2005-2009	700 000									
budowa sali gimnastycznej w Szkole Podstawowej - Boruszowice	2008-2010	1 400 000									

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 58: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworów w zakresie pozostałych inwestycji na lata 2008-2010 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
POZOSTAŁE INWESTYCJE	x	7 323 000	540 000	60 000	450 000	169 500	113 000	847 500	132 000	88 000	660 000
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja budynku Urzędu Gminy - Tworów	2011	250 000									
Wiejski Dom Kultury	2005-2007	353 000									
rewitalizacja Rynku w Tworogu	2009-2013	900 000				27 000	18 000	135 000	27 000	18 000	135 000
budowa traktu pieszko-rowerowego w Tworogu	2009-2013	500 000				15 000	10 000	75 000	15 000	10 000	75 000
budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska	2005-2007	400 000									
budowa cmentarza komunalnego - Tworów Koty	2008-2010	900 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000
wymiana okien, modernizacja c.o. Oraz termomodernizacja domu wielofunkcyjnego - Świniowice	2009	250 000				37 500	25 000	187 500			
rozbudowa remizy strażackiej - Wojska	2006	600 000									
generalne remonty budynków komunalnych	2008	450 000	450 000								
czyszczenie oraz zagospodarowanie wokół stawu przy ul. Braci Wołko - Boruszowice	2007	300 000									
wydanie folderu na temat Gminy Tworów	2006	20 000									
budowa sieci dróg rowerowych na terenie Gminy Tworów	2006	300 000									
modernizacja i rozbudowa kompleksów sportowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą	2007-2013	2 100 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 59: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworów w zakresie pozostałych inwestycji na lata 2011-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Okres realizacji	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
			BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
POZOSTAŁE INWESTYCJE	x	7 323 000	124 500	83 000	622 500	87 000	58 000	435 000	87 000	58 000	435 000
wymiana okien, modernizacja c.o. oraz termomodernizacja budynku Urzędu Gminy - Tworów	2011	250 000	37 500	25 000	187 500						
Wiejski Dom Kultury	2005-2007	353 000									
rewitalizacja Rynku w Tworogu	2009-2013	900 000	27 000	18 000	135 000	27 000	18 000	135 000	27 000	18 000	135 000
budowa traktu pieszo-rowerowego w Tworogu	2009-2013	500 000	15 000	10 000	75 000	15 000	10 000	75 000	15 000	10 000	75 000
budowa domu wielofunkcyjnego - Nowa Wieś Tworowska	2005-2007	400 000									
budowa cmentarza komunalnego - Tworów Koty	2008-2010	900 000									
wymiana okien, modernizacja c.o. Oraz termomodernizacja domu wielofunkcyjnego - Świniowice	2009	250 000									
rozbudowa remizy strażackiej - Wojska	2006	600 000									
generalne remonty budynków komunalnych	2008	450 000									
czyszczenie oraz zagospodarowanie wokół stawu przy ul. Braci Wolko - Boruszowice	2007	300 000									
wydanie folderu na temat Gminy Tworów	2006	20 000									
budowa sieci dróg rowerowych na terenie Gminy Tworów	2006	300 000									
modernizacja i rozbudowa kompleksów sportowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą	2007-2013	2 100 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000	45 000	30 000	225 000

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 60: Źródła finansowania zadań ujętych w PRL Gminy Tworóg w zakresie inwestycji ogółem na lata 2005-2013 (w PLN brutto)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogólny koszt zadania	2005			2006			2007		
		BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
RAZEM INWESTYCJE	54 573 000	443 650	295 767	2 218 250	1 987 275	924 850	6 936 375	1 436 775	757 850	5 683 875

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogólny koszt zadania	2008			2009			2010		
		BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
RAZEM INWESTYCJE	54 573 000	1 377 875	618 583	4 639 375	939 375	626 250	4 696 875	1 052 125	701 417	5 260 625

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogólny koszt zadania	2011			2012			2013		
		BG	BP	UE	BG	BP	UE	BG	BP	UE
RAZEM INWESTYCJE	54 573 000	797 125	531 417	3 985 625	789 625	526 417	3 948 125	509 625	339 750	2 548 125

oznaczenia:
 BG – Budżet Gminy,
 BP – Budżet Państwa,
 UE – Budżet Unii Europejskiej

7. Wybrane wskaźniki monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.

Przedstawione wskaźniki dotyczą aktualnego na dzień uchwalenia Planu Rozwoju Lokalnego Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Władze Gminy Tworóg zobowiązują się do aktualizowania listy wskaźników w zależności od zmian wprowadzonych w kolejnych uzupełnieniach ZPORR.

Tablica 61. DZIAŁANIE 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

Faza cyklu Interwencji	Wskaźniki
Produkty	Długość sieci rozdzielczej wodociągów (km) Długość sieci kanalizacyjnych (km) Ilość oczyszczalni ścieków (szt.) Ilość wdrożonych projektów selektywnej zbiórki odpadów i recyklingu oraz projektów gospodarki odpadami komunalnymi (szt.) Ilość wdrożonych projektów wsparcia zarządzania ochroną środowiska (szt.)
Rezultaty	Stosunek ilości budynków podłączonych do wodociągu i kanalizacji do wszystkich budynków (%) Ilość osób korzystających z sieci i kanalizacyjnej wodociągowej (osoby)
Oddziaływanie	Ilość ścieków odprowadzonych i / lub oczyszczonych oraz ilość przetworzonych odpadów (m3/miesiąc)

Tablica 62 DZIAŁANIE 2.1. Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie

Faza cyklu interwencji	Wskaźniki
Produkty	Ilość finansowanych projektów zintegrowanych (dostarczających kilka rodzajów usług) (szt.) Ilość osób korzystających z praktyki dla uczniów i studentów (osoby) Ilość osób korzystających z doradztwa dla osób dorosłych (osoby)

	Ilość osób korzystających ze szkoleń dla osób dorosłych (osoby)
Rezultaty	<p>Udział osób, które ukończyły szkolenie w ogólnej liczbie szkolonych osób dorosłych (%)</p> <p>Udział osób dorosłych, które znalazły nowe zatrudnienie 6 miesięcy po zakończeniu uczestnictwa w projekcie w ogólnej liczbie osób dorosłych uczestniczących w projektach (%)</p>
Oddziaływanie	Ilość osób, które po przekwalifikowaniu się zmieniły pracę (osoby)

Tablica 63. DZIAŁANIE 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna

Faza cyklu interwencji	Wskaźniki
Produkty	<p>Powierzchnia nowych lub zmodernizowanych obiektów przeznaczonych na cele dydaktyczne i sportowe (m2)</p> <p>Ilość zakupionego sprzętu medycznego dla gminnych ośrodków zdrowia (szt.)</p>
Rezultaty	<p>Zmiana w kosztach stałych ośrodków zdrowia z uwzględnieniem wskaźnika inflacji (%)</p> <p>Ilość uczniów i wychowanków korzystających z lokalnych obiektów edukacyjnych (osoby)</p>
Oddziaływanie	<p>Udział osób korzystających z usług służby zdrowia na miejscu (%)</p> <p>Udział osób pozostających na miejscu celem edukacji (%), w tym: udział osób, które ukończyły na miejscu szkołę średnią oraz udział osób</p>

Tablica 64. DZIAŁANIE 3.1 Obszary wiejskie

Faza cyklu interwencji	Wskaźniki
Produkty	Długość dróg powiatowych i gminnych (w km) Długość sieci rozdzielczej wodociągów (w km) Długość sieci kanalizacyjnych (w km) Liczba oczyszczalni ścieków (w szt.) Liczba wdrożonych projektów selektywnej zbiórki odpadów i recyklingu oraz projektów gospodarki odpadami komunalnymi (w szt.)
Rezultaty	Powierzchnia terenów inwestycyjnych, które stały się dostępne w wyniku budowy i modernizacji dróg oraz uzbrojenia terenu (w ha) Stosunek ilości budynków podłączonych do wodociągu i do kanalizacji do wszystkich budynków (%) Ilość ścieków odprowadzonych i / lub oczyszczonych (w m ³)
Oddziaływanie	Liczba utworzonych miejsc pracy po zakończeniu realizacji projektu Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (osoby) Spadek stopy bezrobocia

8. System wdrażania planu rozwoju lokalnego.

System wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg jest realizowany w oparciu o przepisy regulujące sposoby wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej. Gmina korzystając ze środków finansowych funduszy strukturalnych UE zobowiązana jest przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych, które zostały określone w Rozporządzeniu z dnia 21 czerwca 1999r. Nr 1260/1999, wprowadzającym ogólne przepisy odnośnie funduszy strukturalnych oraz rozporządzeniach odnoszących się do poszczególnych funduszy strukturalnych.

Poszczególne projekty będą wdrażane w oparciu o zasady wydatkowania środków wg źródeł ich pochodzenia. Oznacza to, że podmiot korzystający z różnych źródeł finansowania będzie musiał sprostać wielu wymaganiom formalnym. Dotyczy to w szczególności odmiennych zasad wykorzystania środków pochodzących ze źródeł krajowych oraz środków pochodzących ze źródeł unijnych.

Plan Rozwoju Lokalnego realizowany będzie w horyzoncie czasowym 2004-2006 po jego zatwierdzeniu przez Radę Gminy. Po przyjęciu przez Radę Gminy, za jego właściwe wdrożenie oraz przedstawianie okresowych ocen z postępu jego realizacji odpowiedzialny będzie organ wykonawczy gminy tj. Wójt Gminy. Do pomocy we właściwym wdrożeniu Planu Wójt Gminy dysponuje aparatem wykonawczym w postaci Urzędu Gminy oraz jednostek organizacyjnych gminy i jednostek zależnych.

Wśród komórek organizacyjnych Urzędu Gminy najściślej zaangażowanych w realizację projektów wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego wskazać należy:

Referat Finansów zajmujący się m.in.:

- sprawami budżetowymi Gminy,
- sprawami kasowymi,
- opracowaniem programów gospodarczych i prognoz finansowych dla Gminy,
- księgowością podatkową i związaną z opłatami.

Referat ds. Gospodarki, Rolnictwa i Spraw Komunalnych (z wyróżnionymi zespołami ds. gospodarki, inwestycji, spraw komunalnych i rolnictwa) zajmujący się m.in.:

- planowaniem, finansowaniem budowy, modernizacją i utrzymaniem dróg gminnych,
- sprawami związanymi z dostawą wody, energii elektrycznej, gazu,
- gospodarką odpadami komunalnymi,
- planowaniem przestrzennym,
- ochroną środowiska,
- nadzorowaniem realizacji inwestycji i zadań społeczno – gospodarczych,
- ewidencją działalności gospodarczej,
- sprawami z zakresu: prawa wodnego, geodezji, ochrony gruntów rolnych i upraw,
- sprawami związanymi z przeciwdziałaniem zachorowalności zwierząt (choroby zakaźne).

Referat ten zajmuje się także działalnością związaną z:

- promocją gminy i pozyskiwaniem środków budżetowych,
- oświatą, kulturą, sportem i ochroną zdrowia.

Dla obsługi projektów i zadań inwestycyjnych konieczne będzie współdziałanie wspomnianych komórek organizacyjnych.

System wdrażania na poziomie Urzędu Gminy obejmować będzie następujące działania:

- przygotowanie dokumentacji zadań objętych Planem,
- występowanie z wnioskami o dofinansowanie,
- przeprowadzenie procedur wyboru wykonawców zadań,
- kontraktowanie,
- monitorowanie przebiegu prac w ramach poszczególnych projektów,
- raportowanie kwartalne i roczne,
- przygotowanie propozycji dotyczących korekt w zakresie poszczególnych zadań,
- prowadzenie rozliczeń finansowych,
- prowadzenie działań promocyjnych i informacyjnych.
- prowadzenie cyklicznych narad (zamkniętych i otwartych) w celu optymalizacji działań.

Za poszczególne zakresy zadań odpowiadają wcześniej wymienione komórki organizacyjne Urzędu Gminy, zgodnie ze swoją właściwością i zakresem odpowiedzialności.

Oprócz komórek organizacyjnych Urzędu Gminy we wdrażaniu Planu uczestniczyć będą jednostki organizacyjne gminy, które zgodnie ze swą właściwością, współdziałać będą z komórkami Urzędu Gminy na etapie realizacji projektów inwestycyjnych, a następnie odpowiedzialne będą za ich późniejsze funkcjonowanie. Uczestnictwo tych jednostek we wdrażaniu dotyczy takich dziedzin jak:

- gospodarka wodno-ściekowa,
- ochrona środowiska,
- turystyka i rekreacja,
- oświata,
- opieka społeczna,
- ochrona zdrowia.

Warunkiem niezbędnym dla pełnego wdrożenia Planu jest również uwzględnianie wydatków z nim związanych w kolejnych budżetach na lata 2005 i 2006. Za ten element odpowiada Rada Gminy. Dlatego też Wójt Gminy przedkładając Radzie projekty budżetów winien przetransponować do nich założenia finansowe zawarte w Planie Rozwoju Lokalnego przewidziane w nim na dany rok.

8.1. Instytucja zarządzająca Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg na lata 2004 – 2006.

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Planu Rozwoju Lokalnego będzie pełnił Wójt Gminy Tworóg. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje między innymi:

- ▶ zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Planu,
- ▶ zapewnienie zgodności realizacji Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu,
- ▶ zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Planu,
- ▶ przygotowanie rocznych raportów nt. wdrażania Planu, zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- ▶ dokonanie oceny ex-post po zakończeniu realizacji Planu,
- ▶ zwoływanie narad poszczególnych jednostek zainteresowanych określonymi projektami.

Dla właściwej oceny Instytucja Zarządzająca może tworzyć grupy robocze, korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub usług innych instytucji.

8.2. Instytucja wdrażająca Plan Rozwoju Lokalnego.

Urząd Gminy Tworóg oraz poszczególne jednostki organizacyjne Gminy jako instytucje wdrażające PRL w ramach realizowanych działań są odpowiedzialne za:

1. tworzenie, przyjmowanie i składanie wniosków aplikacyjnych od instytucji podległych - beneficjentów pomocy,
2. kontrolę formalną składanych wniosków, ich zgodności z procedurami, z zapisami Planu,
3. ewentualne monitorowanie wdrażania poszczególnych projektów,
4. zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

9. Sposoby monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.

9.1. System monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego.

W celu sprawnego i efektywnego wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego niezbędne jest ciągle monitorowanie efektów rzeczowych projektów, wchodzących w zakres Planu oraz wydatków na ich realizację. Sam proces monitorowania obejmuje zbieranie danych, obrazujących tempo i jakość wdrażania projektów. Służyć temu mają wcześniej zaprezentowane wskaźniki. Za proces monitorowania i raportowania odpowiadać będzie Wójt Gminy wraz z podległym mu aparatem wykonawczym w postaci Urzędu Gminy oraz jednostek organizacyjnych Gminy. Wewnętrznie za gromadzenie danych obrazujących efekty rzeczowe związane z wdrażaniem Planu odpowiedzialny będzie pełnomocnik Wójta ds. wdrożenia Planu Rozwoju Lokalnego, natomiast za monitorowanie wydatków odpowiedzialny będzie Skarbnik Gminy wraz z Referatem Finansów.

Monitorowanie efektów rzeczowych obejmować będzie wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania.

Wójt Gminy jest zobowiązany do corocznego przedkładania Radzie Gminy raportu monitoringowego z wdrażania Planu. Oprócz raportu monitoringowego, Wójt Gminy przedkładać będzie Radzie Gminy prognozę, dotyczącą wdrażania Planu w kolejnym roku wraz z propozycją ewentualnych modyfikacji, która poddawana będzie analizie każdorazowo przy okazji zatwierdzania budżetu.

Zakres przedmiotowy raportów okresowych przedkładanych przez Wójta winien obejmować co najmniej:

- przebieg procesu wdrażania poszczególnych projektów,
- realizację planu finansowego,
- sposoby promocji projektów,
- zidentyfikowane i przewidywane zagrożenia realizacji planu.

Stanowiska wypracowywane przez Radę Gminy w przedmiocie przedkładanych raportów z monitoringu, stanowić będą również podstawę sporządzenia oceny wdrożenia Planu sporządzanej na zakończenie okresu planowania.

9.2. Sposoby oceny Planu Rozwoju Lokalnego.

Ocena wykonania Planu Rozwoju Lokalnego powinna zawierać następujące dane:

- rzeczywiste oraz zawarte w poszczególnych wnioskach daty rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych projektów,
- metody zarządzania projektami w czasie ich realizacji oraz po wdrożeniu poszczególnych projektów,
- ocenę społeczną oddziaływania poszczególnych projektów,
- szczegółowy wykaz kosztów poniesionych w fazie realizacji projektu oraz jego funkcjonowania.

Ocena stanowić będzie podstawę sporządzenia Planu Rozwoju Lokalnego na kolejny okres programowania.

9.3. Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi – Promocja Planu Rozwoju Lokalnego.

Ważnym elementem realizacji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg jest promocja dokumentu wśród beneficjentów docelowych. Istotą działań promocyjnych jest poinformowanie możliwie największej liczby mieszkańców o ostatecznych zapisach i zaproszenie do aktywnego udziału w pracach na rzecz realizacji zamierzonych celów.

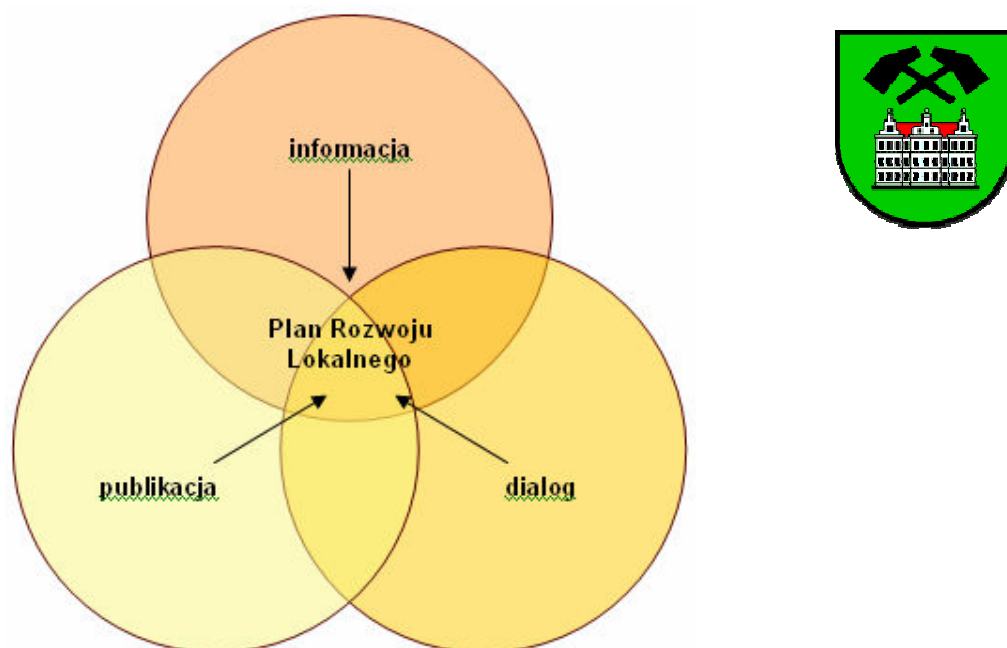
Wykorzystanie pomocy w ramach funduszy strukturalnych wymaga odpowiedniego zakresu promocji zgodnej w swym zakresie z rozporządzeniem komisji WE nr 1159/2000 w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych, stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Poprzez właściwe przeprowadzenie działań w zakresie kreowania pozytywnego wizerunku przyjętego Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tworóg rozumie się:

- umożliwienie szerokiego dostępu do zapisów dokumentu poprzez jego powielenie, bądź udostępnienie w formie broszur i ulotek najważniejszych zapisów dotyczących realizowanych działań,
- umieszczenie najważniejszych zapisów PRL do informacji publicznej na stronie internetowej Urzędu Gminy Tworóg,
- publiczną prezentację PRL społeczności lokalnej.

Tablica 65: Schemat elementów składowych procesu promocji Planu Rozwoju Lokalnego

Za właściwe informowanie i promocję Planu Rozwoju Lokalnego na poziomie gminy odpowiedzialny będzie organ wykonawczy tj. Wójt Gminy. Informacja o ostatecznym wykazie zadań zawartych w Planie, w tym harmonogram ich realizacji będzie udostępniana w następujący sposób:

- publikacja Planu oraz jego oceny, korekty i analizy na stronach internetowych gminy, w Biuletynie Informacji Publicznej oraz w prasie lokalnej,
- publiczne prezentacje Planu przy okazji różnorodnych spotkań ze społecznością lokalną,

Oprócz Wójta Gminy jako głównego podmiotu odpowiedzialnego za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych, związanych z Planem Rozwoju Lokalnego, działania tego typu winny prowadzić wszystkie inne podmioty, zaangażowane w poszczególne projekty składające się na treść Planu

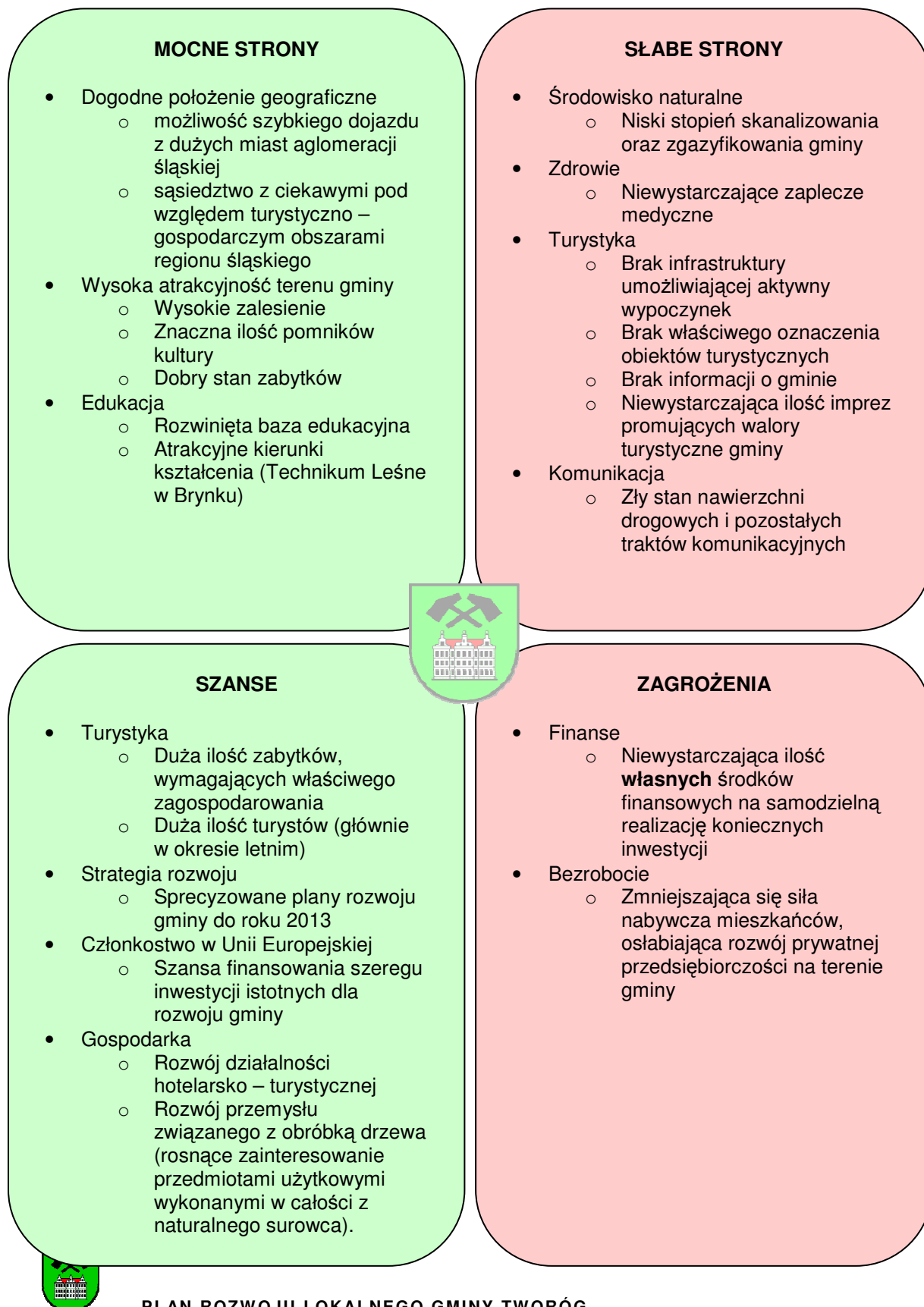
Grupami docelowymi promocji Planu Rozwoju Lokalnego będą:

- społeczność lokalna,
- beneficjenci,
- organizacje pozarządowe,
- partnerzy społeczno-gospodarczy,
- media.

10. Analiza SWOT

10.1. Wyniki analizy stanu obecnego.

10.2. Zakres działań naprawczych.

